

VE NE VALITSUSE TOLLIPOLIITIKA 18. SAJANDI ESIMESEL POOLEL JA SELLE RAKENDAMINE NARVAS

Vadim Svjatkovski

Varausaegsete poliitikute arvates oli majanduses riigi üheks olulisemaks eesmärgiks sise- ja väliskaubanduse ergutamine, tootmisettevõtete toetamine ning tollide ja muude maksude võimalikult suurte rahasummadena riigikassasse korjamine.¹ 17. ja 18. sajandil oli areneval Vene riigil vaja kasvavate valitsemiskulude katteks, sõjaväe vajadusteks ja reformide läbiviimiseks üha suuremaid rahasummasid. 18. sajand algas Põhja-Euroopas Põhjasõjaga,² mis nõudis Vene riigilt suuri rahalisi väljaminekuid. Vastavallutatud sadamalinna vaadeldi kui kroonu uut sissetulekute allikat, kust oli võimalik koguda suuri tollirahasid. Pealegi tuli valitsusel ühendada uued valdused riigi finantsüsteemiga. Riigitulude suurendamiseks ja ühtlasi raha väljavoolu piiramiseks rakendati rida meetmeid, sh seni kehtinud tollitariifide asendamine uutega. Need uuendused laienesid ka Narvale ja Viiburile.

17. sajandi teise poole Vene riigi tollipoliitikat on uurinud Jelena Tšistjakova.³ 17. sajandil Rootsile kuulunud Läänemere kubermangude linnades

¹ Lars Magnusson, “Is Mercantilism a useful Concept still?”, *Merkantilismus. Wiederaufnahme einer Debatte*, Hrsg. Moritz Isenmann, Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, Beihefte 228 (Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2014), 19–38 (23–25); Keith Tribe, “Baltic Cameralism”, *Cameralism in Practice: State Administration and Economy in Early Modern Europe*, ed. by Marten Seppel, Keith Tribe, People, markets, goods: economies and societies in history 10 (Woodbridge: Boydell Press, 2017), 39–64 (42–44); Sergei Troitskiï, ““Sistema” Dzhona Lo i eë russkie posledovateli”, *Franko-Russkie ékonomicheskie svyazi*, otv. red. Fernan Brodel’ (Moskva, Parizh: Nauka, 1970), 90–139 (100–103); Isai Bak, “Ékonomicheskie vozzreniya V. N. Tatishcheva”, *Istoricheskie zapiski*, 54, otv. red. Arkadiï Sidorov, Isaak Budovnit (Moskva: Akademiya nauk SSSR, 1955), 362–381 (363–365).

² 1703.–04. aastal vallutasid Vene väed Ingerimaa ja Narva, samuti osa Viru- ning Tartumaast. 1710. aastal langesid Venemaa kontrolli alla Eesti- ja Liivimaa koos Käiksalme lääni ja Viiburiga. Uusikaupungi rahuga kinnitati *de jure* nende alade üleminek Venemaa koosseisu.

³ Elena Chistyakova, “Novotorgovyi Ustav 1967 Goda”, *Arkheograficheskii Ezhegodnik za 1957 god*, otv. red. Tikhomirov Mikhail (Moskva: Izdatelstvo Akademii Nauk SSSR, 1958), 102–126.

kehtinud tollisüsteemi on käsitletud Enn Küng.⁴ 18. sajandi Vene valitsuse tollipoliitikat käsitletakse mitmes 19. ja 20. sajandil ilmunud uurimuses. Analüüsitud on tollitariifide kehtestamist Venemaal, seejuures pööratakse eelkõige tähelepanu Peterburile ja Arhangelskile. Heinrich Storch on uurinud tariifide sisseseadmist ja muutumist 18. sajandil, esitledes tabeleid tollide laekumise kohta sajandi lõpus.⁵ Konstantin Lodõženski uurimuses käsitletakse tollitariifide kehtestamise põhjusi ja tulemusi.⁶ Ruf Kosintseva on pööranud tähelepanu 1724. ja 1731. aasta tariifi väljatöötamisele.⁷ Mihhail Volkov on aga keskendunud 1753.–1757. aasta tollireformile ja 1757. aasta tariifile.⁸ Georgi Nekrasovi uurimuses käsitletakse 1724., 1731. ja 1757. aasta tollitariife üldiselt, kuid tuuakse statistilisi andmed ka Narva kohta, kuigi viimased on fragmentaarsed.⁹ Andrei Šipilov toob samuti statistilisi andmeid Läänemere sadamate kohta, neid omavahel võrreldes. Põhitähelepanu pöörab ta siiski Peterburile ja Riiale; taas jääb Narva tagaplaanile. Pealegi toetub ta eelkõige varem publitseeritud töödele.¹⁰

17. sajandil oli Narva üks tähtsamatest Rootsi sadamatest, mida läbis kaubavahetus Lääne-Euroopa ja Venemaa vahel. Kuigi Vene valitsuse poliitika tõttu Narva majanduslik tähtsus 18. sajandil vähenes, jäi linn pea terve sajandi vältel üheks Venemaa suurimaks meresadamaks, ületades sinna sõitnud laevade arvu poolest Tallinna. Peterburi kubermangu osana oli Narva suuremal määral seotud Venemaa siselinnadega. Nagu öeldud, laiendati Narvale uued Vene tollitariifid, samas kui Tallinnas jäid kehtima vanad Rootsi võimude poolt kehtestatud tollinormid. Tallinna 18. sajandi

⁴ Enn Küng, “Die staatlichen Zölle – Portorium und Lizent – in den Städten der Schwedischen Ostzeeprovinzen”, *Hansische Geschichtsblätter*, 153 (2016), 115–162.

⁵ Heinrich Storch, *Historisch-Statistische Gemälde des Russischen Reichs am Ende des achtzehnten Jahrhunderts*, Fünfter Theil. (Leipzig: Johann Friedrich Hartknoch, 1802); Heinrich Storch, *Supplementband zum fünften, sechsten und siebenten Theil des historisch-statistischen Gemäldes des Russischen Reichs: enthaltend archivalische Nachrichten und Beweisschriften zur neuern Geschichte des russischen Handels*. (Leipzig: Johann Friedrich Hartknoch, 1803).

⁶ Konstantin Lodõženskii, *Istoriya russkogo tamožhennogo tarifa* (CPb: Tipografiya S. V. Balasheva, 1886).

⁷ Ruf Kozintseva, “Ot tamožhennogo tarifa 1724 g. k tarifu 1731 g.”, *Voprosy genezisa kapitalizma v Rossii*, otv. red. Vladimir Mavrodin (Leningrad: Izdatelstvo Leningradskogo Universiteta, 1960), 186–216.

⁸ Mikhaïl Volkov, “Tamožhennaya reforma 1753–57 gg.”, *Istoricheskie zapiski*, 71, otv. red. Arkadii Sidorov (Moskva: Akademiya nauk SSSR, 1962), 134–157.

⁹ Georgii Nekrasov, *Vneshnyaya torgovlya Rossii cherez Revelskii port* (Moskva: Nauka, 1984).

¹⁰ Andrei Shipilov, *Torgovlya, transport i svyaz v Rossii pervoi polovině XVIII veka* (Voronezh: Vgpu, 2008).

esimese poole tollikorraldust ja seal kogutud tole on varasemate autorite poolt juba uuritud.¹¹ Narvale on tähelepanu pööratud vähem.

Alljärgnevas artiklis võetakse vaatluse alla Vene valitsuse tollipoliitika 18. sajandi esimesel poolel ja selle rakendamine Narvas. Uuritakse erinevate tollipoliitika meetmete rakendamise põhjusi ja jälgitakse nende muutumist. Artikli eesmärk on analüüsida 18. sajandi esimese poole tariifide väljatöötamist ja kehtestamist ning püüda välja selgitada, kuivõrd järjekindel oli Vene tollipoliitika Narvas. Vaatluse alla võetakse ka tariifide rakendamisega seotud üksikuhtumid ja jälgitakse valitsuse samme nende lahendamiseks. Samuti käsitletakse poole portooriumi laekumist linnakassasse erinevate tariifide kehtimise ajal ja võrreldakse neid summasid omavahel.

Arhiiviallikatena kasutatakse selles töös Eesti Rahvusrhiivis (Tartu) olevaid Narva tolliameti materjale.¹² Tegemist on Narva tolliametile laekunud kommertskolleegiumi, Narva garnisonikantselei ja teiste asutuste korraldustega. Narva tolliamet eraldas igal aastal poole portooriumirahast linnakassasse. Andmeid raha laekumise kohta aastatel 1718–55 leiab Narva magistraadi materjalides.¹³ Tollipoliitikat reguleerivad keisri ja senati ukaasid ning tariifid on publitseeritud Vene Impeeriumi seaduste täiskogus.¹⁴ Valdav osa vaadeldava perioodi tollitariifidest on avaldatud eraldi publikatsioonina.¹⁵

¹¹ Gottfried Etzold, *Seehandel und Kaufleute in Reval nach dem Frieden von Nystad bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts*. Wissenschaftliche Beiträge zur geschichte und Landeskunde Ostmitteleuropas, 99 (Marburg/Lahn: Johann Gottfried-Herder Institut, 1975); Georgii Nekrasov, *Vneshnyaya torgovlya*.

¹² Rahvusrhiiv (edaspidi RA), EAA.644.

¹³ RA, EAA.1646.1.818: "Vedomosti i svidetel'stva o pribýtii sudov i tovarov, dogovorý kupli-prodazhi, scheta"; RA, EAA.1646.1.831: "Kvitantsii Narvskogo kaznacheítstva o postuplenii tamozhennýkh sborov"; RA, EAA.1646.1.838, l. 9: "Separation der Stadt Narva zugehörige halb Portorije"; RA, EAA.1646.1.851: "Svedeniya, assignovki i kvitantsii o postuplenii tamozhennýkh sborov"; RA, EAA.1646.1.854: "Assignovki, kvitantsii i perepiska s Narvskoi tamozhnei o vzimanii tamozhennýkh sborov"; RA, EAA.1646.1.858: "Svedeniya, assignovki, kvitantsii i perepiska s tamozhnei i o postuplenii tamozhennýkh sborov"; RA, EAA.1646.1.861: "Svedeniya, assignovki, kvitantsii i perepiska s tamozhnei o o postuplenii tamozhennýkh sborov"; RA, EAA.1646.1.1137: "Kniga prikhoda i raskhoda gorodskikh summ"; RA, EAA.1646.1.1155: "Kniga prikhoda i raskhoda gorodskikh summ".

¹⁴ *Polnoe sobranie zakonov Rossijskoï imperii: sobranie pervoe: s 1649 po 12 dekabrya 1825 g.* (edaspidi PSZ), T. 1-45 (SPb: Tipografiya II Otd. Ego Imp. Vel. Kantselyarii, 1830).

¹⁵ *Zoll-Tarif, wie solcher Auf allergnädigstem Befehl Ihro Kayserl. Majest. zu Moscau den 2. Aug. 1731 in öffentlichem Druck Russisch herausgegeben. Anjezo aber nach dem Russischen original, in Ordnung allphabets teutsch übersefset, und mit dem Nachdruck des Russischen Originals Versehen*, (St. Petersburg: Gedruckt bey Keyserl. Academie der Wissenschaften, 1731); *Tarif o sbore v portovýkh i pogranychnykh tamozhnyakh s*

1724. aasta tariif

Vallutades Narva, lubasid Vene võimud säilitada kõik Rootsi võimupeeroosid linnale antud privileegid. Tsaari ukaasidega lubati säilitada saksa keel asjaajamisekeelena ja luteri usutunnistus ning tagastati linnale Põhja-sõja ajal ära võetud maavaldused. Samuti kohustati venelasi müüma Narva toodud kaupu ainult Narva kodanikele, kel oli õigus need välismaalastele edasi müüa. Sellegipoolest muutus 18. sajandil Narva väliskaubanduslik tähtsus oluliselt. Nagu 17. sajandil Rootsi võimud, soovisid ka uued võimud suunata Vene kaubanduse Lääne-Euroopaga Arhangelskist Läänemerele. Erinevalt Rootsi valitsusest, kes panustas Narvale, eelistas Peeter I Peterburi. Soovides arendada Peterburi kaubandust, väljastas ta 1721. aastal “Ukaasi kaubateedest...”¹⁶ Sellega kärbiti Narva kaubanduslikku tagamaad, lubades 1721. aastal sinna sõita ainult Pihkva ja 1728. aastal ka Velikije Luki kaupmeestel. Kuigi 1735. aastal võimaldati Narva sõita ka teistel lähedaste Vene linnade kaupmeestel, lubati viimastel kaupu narvalastele müüa ainult sularaha eest. Peterburi soodustamise tulemusel kulges juba 1725. aastal sealse sadama kaudu ligi 60% Vene väliskaubandusest.¹⁷ Üldiselt oli Vene võimude majanduspoliitika Narva kaubanduse küsimuses 18. sajandi esimesel poolel pärssiv ega võimaldanud selle normaalset arengut. Narva kaupmeestel lubati langetada metsa Luuga jõe kallastel Novgorodi, Jamburgi ja Staraja Russa maakondades ning eksportida seda välismaale. Mets oli 18. sajandil nii Vene riigis kui ka kogu Läänemere regioonis üks olulisemaid eksporditartikleid. Pealegi eksporditi 18. sajandi keskpaigani Narva kaudu umbes pool Venemaa metsaekspodist. Mets ja metsamaterjalid ning Pihkvast toodud kaubad olid käsitletaval perioodil põhilised eksporditartiklid ja nende järele tulid Narva välismaised kaubalaevad.¹⁸

privozných i otvozných tovarov poshlin (Sanktpeterburg: Imperatorskaya Akademiya Nauk, 1757).

¹⁶ PSZ t. 6, № 3860, 02.12.1721.

¹⁷ Aleksandr Petrov, *Gorod Narva: ego proshloe i dostoprimechatel'nosti v svyazi s istorieí uprocheniya russkogo gospodstva na baltiiskom poberezh'e 1223–1900* (SPb.: Tipografiya Ministerstva vnutrennikh del, 1901), 312; rohkem 18. sajandi kaubanduskorralduse kohta vt Vadim Svjatkovski, “Narva kaubanduskorralduse kujunemine 18. sajandi esimesel poolel”, *Narva Muuseum. Toimetised*, toim Merike Ivask (Narva: Narva Muuseum, 2017), 101–122; Ralph Tuchtenhagen, *Zentralstaat und Provinz im frühneuzeitlichen Nordosteuropa*, Hrsg. Nord-Ost Institut, Veröffentlichungen des Nord-Ost Instituts (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2008), 350–351.

¹⁸ PSZ t. 6, № 3918, 13.03.1722; Jake Knoppers, *Dutch trade with Russia from the time of Peter I to Alexander I: A quantitative study in Eighteenth Century shipping*, I (Montreal: Interuniversity Centre for European Studies, 1976), 175–176; Svjatkovski, “Narva kaubanduskorralduse kujunemine”, 115.

18. sajandi algul kehtisid Vene riigis 1667. aasta uue kaubandusmäärustikuga sisse seatud tollid. 1667. aasta kaubandusmäärustik oli oma iseloomult proteksionistlik, soosides Vene kaupmehi ja kitsendas välismaalaste tegevust. Pealegi oli kaubandusmäärustikuga tõstetud väliskaupade tolle. Nii pidid välismaalased tasuma suuremaid tolle, mis ulatusid isegi kuni 15% kauba väärtusest. Seejuures tuli tolle tasuda riigitaalrites, arvestades 50 kopikat ühe riigitaalri eest, mistõttu võis tegelik maksukoormus ulatuda kuni 25% või isegi enamani. Venelastel oli lubatud tasuda tolle Vene rahas.¹⁹ Kogutud riigitaalrid vermiti hiljem ümber Vene rahaks. Vsevolod Potini väitel saadi igalt riigitaalrilt ümbermüntimise tulemusel 64 kopikat, mistõttu oli riigikassa tulu üle 50%.²⁰ Kaubandusmäärustiku 48. artikli kohaselt oli välistoll kaalukaupadel 10 dengat rublast (5%) ja mittekaalukaupadel 8 dengat rublast (4%) – seda siis, kui nad müüsid kaupu Arhangeliskis ja piirilinnades. Kui sooviti viia kaupu siselinnadesse, tuli välismaalastel tasuda veel läbisõidutoll, mis ulatus ühe grivnani ehk 20 dengani rublast (10%).²¹ Samas ei pidanud 18. artikli kohaselt venelased tasuma läbisõidutolle.²² Narvas seevastu kehtis samal ajal kuninganna Kristiina valitsemise ajal kehtestatud tollitariif. 1648. aasta tollikorruga alandati Narvas, Tallinnas ja Nyenis idast ning läänest tulnud kaupade tollid 2% kaubaväärtusest, välja arvatud sool, heeringas, vili ja vein.²³ Need tollid olid portoorium ehk sadamatoll (1%), mis seati Narvas sisse 1641. aastal, ja 1629. aastast kogutud litsenditoll. Pool Narvas kogutud portooriumirahast jäi Narva linna käsutusse, teine pool laekus riigikassasse. Litsendisummad läksid täielikult riigile.²⁴

¹⁹ *Sobranie gosudarstvennykh gramot i dogovorov, khryanashchikhhsya v gosudarstvennoï kollegii inostrannykh del*, 4, sost. Nikolai Rummyantsev, Aleksei Malinovskii (Moskva: Tipografiya Selivanovskogo, 1826), № 55 p. 12, 50, 07.05.1667, 192, 198; Chistyakova, “Novotorgovyi Ustav”, 124; Lev Markov, *Ocherki istorii tamozhennoi sluzhby* (Irkutsk: Izdatelstvo Irkutskogo Universiteta, 1987), 37; Georg Forsten, “Snosheniya Shvetsii i Rossii vo vtoroi polovine XVII veka 1648–1700”, *Zhurnal ministerstva narodnogo proshvcheniya*, CCCXXIII iyun’, 277–390 (277–279).

²⁰ Vsevolod Potin, “Taleri na territorii russkogo gosudarstva v XVI–XVII vekakh”, *Proshloe nashei rodiny v pamyatnikakh numizmatiki*, red. Vsevolod Potin (Leningrad: Avrora, 1977), 50–104.

²¹ *Sobranie gosudarstvennykh gramot i dogovorov*, 4, № 55 pp 12, 48, 56, 07.05.1667, 192, 199; Iosif Kulisher, “Ocherk istorii russkoi togovli”, *Istoriya russkoi torgovli i promyshlennosti* (Chelyabinsk: Sotsium, 2008), 3–377 (213–214); Chistyakova, “Novotorgovyi Ustav”, 124.

²² *Sobranie gosudarstvennykh gramot i dogovorov*, 4, № 55 p 18, 07.05.1667, 193.

²³ Arnold Soom, “Die Politik Schwedens bezüglich des russischen Transithandels über die estnischen Städte in den Jahren 1636–1656”, *Õpetatud Eesti Seltsi toimetused*, XXXII (Tartu: Õpetatud Eesti Selts, 1940), 144–145.

²⁴ Küng, “Die staatlichen Zölle”, 140; Paul Jacob Marperger, *Schwedischer Kauffmann: In sich haltende eine kurtze Geographische und Historische Beschreibung des Koenigreichs*

Narva vallutamise järel 1704. aastal säilitasid Vene võimud mitme aasta jooksul varasema korra, kuid 1708. aastast alates, kui enamus Narva elanikest oli Venemaale deporteeritud, läks kogu portooriumiraha riigile. Alles 20. novembril 1718 taastas Peeter I Narvas rootsiaegse tollikorra.²⁵

1718. aastal hakkas tollide kogumist Vene riigis teostama kommertskolleegium,²⁶ kuid 1721. aastal jäeti kommertskolleegiumi kompetentsi ainult sadama- ja piiritollide kogumine, samas kui sisetollide kogumine tehti kammerkolleegiumi ülesandeks. Kavandades 1715. aastal kommertskolleegiumi asutamist, langetati otsus kehtestada Vene riigis sise- ja väljaveokaupadele uus tariif, mille väljatöötamine saigi selle kolleegiumi üheks ülesandeks.²⁷ Uue tariifi järgi pidi tollimäär olema 5% kauba väärtusest. 1720. aastate alguses loobuti 1667. aasta uue kaubandusmäärustiku põhimõttest ja tolle hakati koguma uue arvestuse järgi, millega alandati nii impordi kui ka ekspordi puhul kaalukaupade tolli seniselt 5 kopikalt 3-le ja mittekaalukaupade tolli 4 kopikalt 2,5-le rubla eest. Lisaks töötas kommertskolleegium välja uue tollitariifi projekti, mis esitati senatile heakskiitmiseks.²⁸

Merkantilistlikku poliitikat läbi viiv valitsus²⁹ soovis siiski kehtestada kõrgemad tollid välismaistele toodetele juhul, kui Venemaal toodeti analoogseid kaupu. Lähtuvalt sellest väljastati rida ukaase, mis olid suunatud sisseveotollide tõstmiseks. Näiteks 6. novembri 1723. aasta nimelise ukaasi järgi pidid sisseveotollid moodustama isegi kuni 2/3 kaubaväärtusest, sõltuvalt Vene ettevõtete võimekusest varustada riiki kaupadega.³⁰ Seetõttu saatis senat uue tariifiprojekti mäe- ja manufaktuurkolleegiumile, käskides kindlaks teha, milliste kaupade tootmine on Venemaal piisavalt arenenud ehk millistele importtoodetele tuleb kehtestada kõrgem toll. Pärast seda, kui kolleegium oli Venemaa tööstusliku olukorra kohta andmeid

Schweden, und aller dessen incorporirten Laender und Provinzien, sonderlich aber der vornehmsten Kriegs- und Friedens-Begebenheiten, Welche Sich in Demselben von so vielen Seculis her, bisz auff den anjetzo Glorwuerdigst-regierenden Koenig Carl den XII. Zugetragen... (Wismar und Leipzig: Verlegts Johann Christian Schmidt, 1706), 297.

²⁵ RA, EAA.1646.1.24, l. 34: "Delo ob utverzhdennii privilegii goroda Narvŷ"; RA, EAA.1646.1.29: "Delo ob utverzhdennii privilegii goroda Narvŷ".

²⁶ Dmitrii Tolstoï, *Istoriya finansovykh uchrezhdenii Rossii: so vremeni osnovaniya gosudarstva do konchinŷ imperatritsŷ Ekaterinŷ II* (Sanktpeterburg: Tipografiya Mikhaïla Zhernyakova, 1848), 115; Markov, *Ocherki istorii tamozhennoi*, 40.

²⁷ Natalya Kozlova, *Rossiiskii absolyutism i kupechestvo v XVIII veke: 20-e nachalo 60-kh godov* (Moskva: Arkheograficheskiĭ tsentr, 1999), 85.

²⁸ Lodŷzhenskii, *Istoriya russkogo tamozhennogo*, 58–59.

²⁹ Tuchtenhagen, *Zentralstaat*, 350.

³⁰ PSZ t. 7, Nr 4346, 06.11.1723; Evgenya Spiridonova, *Ėkonomicheskaya politika i ėkonomicheskie vzglyadŷ Petra I* (Moskva: Izdatelstvo politicheskoi literaturŷ, 1952), 234.

kogunud, asus kommertskolleegium koos mäe- ja manufaktuurkolleegiumiga uut tollitariifi välja töötama, lähtudes 1723 aasta 6. novembri ukaasis esitatud põhimõtetest.³¹ Uus tollitariif võeti vastu 31. jaanuaril 1724. Tariif kehtis Narvas, Peterburis, Viiburis, Arhangelskis ja Koola poolsaarel asuvas Kola sadamas. Seejuures pidi tariifimäär Arhangelskis olema veerandi võrra kõrgem kui Peterburis. Narvale laiendati 1724. aasta tollitariif hoolimata keisri varasemast lubadusest säilitada seal rootsiaegne tollikorraldus. Peterburi tariifi rakendati Narvas sooviga soodustada Peterburi sadama arengut ning vältimaks Narva kaubanduskonkurentsi.³² Eesti- ja Liivimaa kubermangus jäid artiklis vaadeldaval ajavahemikul püsima Rootsi võimuperioodil kehtinud tollitariifid. Need olid aga Peterburi sadama tariifidest madalamad.³³

Tollimäärad seati sisse vastavalt 6. novembri 1723 ukaasis toodud põhimõttele ning need olid 37,5, 25 ja 12,5 kopikat rublast. Seejuures tuli tolli tasuda täiskaalulistes taalrites³⁴, sundkursiga 50 kopikat taalri eest. Tegelik taalri hind oli rublast kõrgem, mistõttu reaalne sisseveotoll oli vastavalt 75%, 50% ja 25% kauba väärtusest. Tollimaksu nõuti taalrites seoses Vene valitsuse hõbedavajadusega ja ka seetõttu, et importkaubad saabusid läänest, kus rublad polnud käibel. Taalrites pidid tolle tasuma nii välismaised kui ka Vene kaupmehed, kuid taalrite puudumise korral võimaldati viimastel maksta tolle Vene valuutas kursiga 125 kopikat taalri eest. Mis puudutab väljaveotolle, siis nende määr jäi enamasti samaks – 3% kauba väärtusest. Tõsteti ainult nende eksportkaupade tolle, mis olid vajalikud kohalikule

³¹ Iogann Gottgil’f Fokkerodt, “Rossiya pri Petre Velikom: po rukopisnomu izvestiyu Ioganna Gottgil’fa Fokkerodta i Ottona Pleiera”, *Chteniya v Imperatorskom Obshchestve istorii i drevnostei rossijskikh pri Moskovskom Universitete*, kniga II, otdelenie IV, April’-Iyun (Moskva: Universitetskaya tipografiya (Katkov i k^o, 1874), 76; Lodžzhenskii, *Istoriya russkogo tamozhennogo*, 61.

³² Fokkerodt, “Rossiya pri Petre Velikom”, 69.

³³ Mati Laur, *Eesti ala valitsemine 18. sajandil (1710-1783)* (Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 2000), 169–170; Viktor Zacharov, “Die Außenhandelstätigkeit der Kaufmannschaft Narvas im 18. Jahrhundert”, *Narva und die Ostseeregion*, Hrsg. Karsten Brüggemann, Beiträge der II Internationalen Konferenz über die politischen und kulturellen Beziehungen zwischen Russland und der Ostseeregion, Narva, 1.–3. Mai 2003, *Studia Humaniora Et Paedagogica Collegii Narovensis*, 1 (Narva: TÜ Narva Kolledž, 2004), 47–60 (50).

³⁴ *Efimok polnovesij*.

tööstusele.³⁵ Seeläbi sooviti piirata toorainete väljavedu, et varustada Vene ettevõtteid vajalike toorainetega ja alandada nende hindu.³⁶

Stimuleerimaks ekspordi kodumaistel laevadel, võimaldati Vene kaupmeestele mõningaid soodustusi. Kui nad vedasid kaupu Vene laevadel, võeti neilt ainult kolmandik tariifiga ette nähtud väljaveotollist. Tasuda tuli taalrites või Vene valuutas, kuid erinevalt välismaalastest kursiga 90 kopikat taalri eest. Nii võeti Vene kaupmeestelt väiksemaid tolle. Kuna Vene rahas tasumisel kasutati tavaliselt kurssi 125 kopikat taalri eest, siis reaalselt tasusid Vene kaupmehed, kellel oli laev, vaid 24% kauba väärtusest. Kui Vene riigi alam müüs oma kaupu välismaal, ostis saadud raha eest teisi vastu ja naasis nendega Venemaale, siis tuli tal samuti maksta kolmandik tariifi järgi ettenähtud tollist. Samas tuli Arhangelskis eksportimisel maksta Vene valuutas tariifiga ettenähtust poole väiksemat tolli ning sama ka impordimisel, kuid nüüd juba taalrites. Sealjuures pidid kaubad kuuluma Vene riigi alamatele. Kui aga venelased eksportisid enda nime all välismaalaste kaupu, tuli need kaubad konfiskeerida.³⁷

Koos uue tariifiga võeti vastu ka meretolli reglement ehk määrustik. Sellega täpsustati tollide võtmise korda ja kehtestati Vene kaupmeestele lisasoodustusi. 18. artikli järgi ei pidanud Vene kaupmehed, kes viisid Vene kaupu ühest sadamast teise, tasuma tolli teises sadamas, kui esimeses oli see tasutud. Välismaalased, kes töid kaupu Vene sadamasse ja tasusid sealses tolliametis sisseveotolle ning seejärel viisid kaubad teise Vene sadamasse, pidid ka seal sisseveotolle tasuma.³⁸ 15. artikkel kohustas kaupmehi õigeid kaubahindu ja kaupade päritolu deklareerima. Kui kaupmehed keeldusid sellest, tuli tolliametnikel need kaubad kõrgeima hinna järgi hinnata. Deklareerimata kaubad konfiskeeriti. Kui kaubad leiti laeva pardalt, pidi kapten tõendama, et ta salakaubaveost midagi ei teadnud. Vastasel juhul tuli lisaks deklareerimata kaupadele konfiskeerida talle kuulunud laeva osa või trahvida teda 500 taalri ulatuses.³⁹

³⁵ Alekseï Semenov, *Izuchenie istoricheskikh svedeniï o rossiïskoï trgovle i promýshlennosti*, 1 (SPb: Tipografiya Ivana Glasunova i K^o, 1859), 72–73; Lodýzhenskii, *Istoriya russkogo tamozhennogo*, 63; Ivar Leimus, “Raha Eesti- ja Liivimaa kubermangus 1700–1800”, *Vana Tallinn*, XV (XXIX), toim. Raimo Pullat (Tallinn: Tallinna Linnaarhiiv, 2014), 98–132 (113).

³⁶ Serafim Pokrovskii, *Vneshnyaya trgovlya i vneshnyaya trgovaya politika Rossii* (Moskva: Mezhdunarodnaya kniga, 1947), 85.

³⁷ PSZ t. 45, Prilozhenie k tarifu 1724 yanvarya 31; Pokrovskii, *Vneshnyaya trgovlya*, 85–86.

³⁸ PSZ t. 7, № 4451 p. 18, 31.01.1724.

³⁹ PSZ t. 7, № 4451 p. 15, 24, 31.01.1724.

Uus tariif seati sisse sedavõrd kiiresti ja sisuliselt ilma eelneva etteteatamiseta, et osa välismaa kaupmehi oli jõudnud juba narvalastega kaubalepingud sõlmida ja laevad välja saata, uuest tariifist midagi teadmata. Ka kehtestatud sisseveokeeldudest ei olnud nad teadlikud. Nii selgub 7. mail 1724 Narva tollivalitsejale Peter Golsteinile saadetud korraldusest, et 1724. aasta tariifiga oli keelatud leht- ja rulltubaka, soola ja Prantsuse veini⁴⁰ sissevedu. 1. mail 1724 tuli Amsterdamist Narva Hollandi galiott, mille laadungiks olid Hispaania sool, Hollandi rulltubakas ning Prantsuse vein. Need kuulusid kaupmees Reinert Anskesile, kes saabus sama laevaga. Narva toll pidas mainitud kaubad kinni. Laeva meeskond selgitas, et Amsterdamis ei olnud keegi teadlik uue tariifi juurutamisest – tariif publitseeriti alles 24. veebruaril 1724. Konossementid ehk veokirjad olid trükitud Amsterdamis 6. märtsil ning varsti pärast seda oli laev Narva poole teele asunud. Lähtudes sellest asjaolust, lubas kommertskolleegium erandkorras need kaubad Vene riigist välja viia tolli võtmata, ehkki tegelikult tulnuks need konfiskeerida. Teistelt pardal olnud kaupadelt tuli võtta ette nähtud tolli. Sama korraldus kohustas Golsteini ka edaspidi kommertskolleegiumile sarnastest juhtumitest teatama.⁴¹

1721. aastal lubati kipritel ja madrustel tegelda jaemüügiga tollivabalt kuni 10 taalrit laeva kohta, et soodustada laevade tulekut Peterburi sadamasse.⁴² See luba laienes ka Narvale. Sellega seoses kirjutas Golstein 11. mail, et Narva saabus 48 laeva, mille meeskonnaliikmetel oli müügiks tubakat, soola ja Prantsuse veini⁴³. Toll pidas kauba kinni ja pitseeris selle. Meeskonnaliikmed selgitasid, et nad ei teadnud keelust midagi. Seekord käsikis kommertskolleegium 16. mai korraldusega tollivalitsejal välja uurida, kust ja millal – vana ja uue kalendri järgi – need laevad väljusid ning millal nad passid ja konossementid said, ning raporteerida sellest kolleegiumile. Golsteinil tuli jääda ootama kommertskolleegiumi resolutsiooni. Ta pidi lubama need laevad lossida ning võtta kaupadelt tariifi järgi ettenähtud tolli.⁴⁴ 26. mail tuli kommertskolleegiumist resolutsioon, mille kohaselt tuli lubada kinni pitseeritud sool, tubakas ning brändi või konjak tollivabalt välja vedada; laevameeskondi kohustati aga kirjalikult kinnitama, et

⁴⁰ Siin ilmselt brändi või konjak, *Frantsuzskoe goryachee vino*.

⁴¹ RA, EAA.644.1.1, l. 44: “Ob otpuske iz Narvŷ soli, tabaku, vina besposhlinno, a s prochikh tovarov o vzyatii poshlin po tarifu”.

⁴² Alekseï Semenov, *Izuchenie istoricheskikh svedeniï*, 1, 58; PSZ t. 6, 4038, 15.06.1722.

⁴³ Brändi või konjak, *Frantsuzskoe goryachee vino*.

⁴⁴ RA, EAA.644.1.1, l. 49: “Ukaz v Narvskuyu tamozhnyu o vzyatii s tovarov i o koraiblyakh s sol’yu, tabakom i frantsuzskim goryachim vinom”.

nad edaspidi neid kaupu Narva ei too.⁴⁵ Soola, Prantsuse veini (brändi või konjak) ja tubakat toodi Narva ka järgnevatel kuudel. 10. augustil 1724 kirjutas Golstein kommertskolleegiumile, et Narva saabusid laevad Lübeckist (kipper Hans Peterson / Gans Peterson), Newcastle'ist (Josef Marschall / Iozef Marshali z Neikastelya) ja Lissabonist (kipper Tomas Klark). Laevade laadungis oli Prantsuse ja Portugali soola. Neist sadamatest lahkudes ei teadnud meeskonnad, et Venemaale oli soola sissevedu keelatud. 18. augusti korraldusega käskis kommertskolleegium lubada soola tollivabalt Venemaalt välja vedada.⁴⁶ Siiski lubati juba 1724. aasta sügisel välismaist soola ja tubakat Narva kaudu Venemaale vedada ning seda Jamburgis ja Koporjes müüa. 9. detsembri ukaasiga kästi tollivalitsejal võtta kaupade eest tavalist tolli, s.o vana tariifi järgi ja Vene rahas.⁴⁷ Vastavalt 1723. aasta 25. juuni ukaasile oli toll 40 kopikat tunni soola ning 2 kopikat naela tubaka kohta.⁴⁸ 1725. aasta 25. juuni ukaasiga kästi tollivalitsejal võtta tolli soolalt, tubakalt ja Prantsuse veinilt⁴⁹ Vene valuutas, arvestades 100 kopikat taalri eest.⁵⁰

Enne 1724. aasta tariifi kehtestamist jõudsid narvalased ja viiburilased sõlmida hollandlastega ja teiste välismaalastega laudade ja lattide tarnimise lepinguid, kuid kaupadele seati varasemast kõrgemad tollid.⁵¹ Seetõttu pöördusid kaupmehed 30. aprillil 1724 Viiburi kaupmehe Harkmanni eestvedamisel kommertskolleegiumi poole palvega lubada neil sel korral tasuta laudade ja lattide väljaveotollid vana tariifi alusel. Kommertskolleegiumi 1724. aasta 20. mai otsuse kohaselt pidid kaupmehed ette näitama kirjalikud lepingud. Kui selgus, et lepingud olid sõlmitud enne 31. jaanuari 1724, siis võis tolli tasuta vana tariifi alusel. Vana tariifi järgi lubati tasuta ka siis, kui eelmainitud lepingud sõlmiti pärast 1. veebruari, kuid sel juhul pidid tolliametnikud nõudma kaupmeestelt kirjalikku kinnitust, et maksmata jäänud osa tasutakse siis, kui seda nõutakse. Kõik kogutud dokumendid

⁴⁵ RA, EAA.644.1.1, l. 58–59: “Ob otpuske soli, tabaku i vina besposhlinno, a s prochikh tovarov vzyat’ poshlinu po tarifu”.

⁴⁶ RA, EAA.644.1.1, l. 81: “Ob otpuske soli besposhlinno i o vzyat’e s melochnykh tovarov po morskomu ustavu”.

⁴⁷ RA, EAA 644.1.1, l. 113: “O vzyatii poshlin s soli i tabaku po prezhnemu obyknoveniyu”.

⁴⁸ Mikhail Chulkov, *Istoricheskoe opisaniie rossiiskoi kommertsii pri vsekh portakh i granitsakh ot drevnikh vremen do nýne nastoyashchago i vsekh preimushchestvennykh uzakonenii po onoï gosudarya imperatora Petra Velikago i nýne blagopoluchno tsarstvuyushcheï gosudarýni imperatritsý Ekateriný Velikiya*, tom IV, kniga I (Moskva: Universitetskaya tipografiya u N. Nivikova, 1785), 642, 651–652.

⁴⁹ Siin *Frantsuzskoje vino*.

⁵⁰ RA, EAA.644.1.1, l. 153: “O vzyat’e s frantsuzskoï soli prezhnei poshliný”.

⁵¹ Vt tabel 1.

Tabel 1. Narva sadamas kehtinud 1724. aasta tollitariifimäärad (mets ja metsamaterjalid).

Kauba nimetus	Mõõdud	Tariifimäärad (kopikates)	Ühikud (tük- kides)
Palgid ja prussid (jalgades)	36	6	1
	30	5	1
	24	4	1
	20	3	1
	18	3	1
Lauad (süldades)	3	50	12
	2	40	12
	1,5	30	12
Latid		50	100

Alus: PSZ t. 7, 4452, (31.01.1724); RA, EAA.644.1.1.

tuli Narvast ja Viiburist saata Peterburi sadamatolli.⁵² 1725. aasta 5. juuli ukaasiga muudeti lattide ja laudade väljaveotolli määrasid uuesti. Nimelt tuli Viiburis, Narvas ja Peterburis tasuda tolli 3% kauba väärtuselt taalrites.⁵³

Vastavalt Rootsi võimudelt saadud privileegidele, mida kinnitasid ka Vene võimud, pidi Narva linn saama poole portooriumitulust. Seda raha eraldati linnale regulaarselt. Lisaks portooriumile laekusid Narva linnakassasse ka vaia-, silla- ja tünnirahad. 1724. aastast alates hakati linnale eraldama portooriumiraha ainult soola-, tubaka- ja Prantsuse veini⁵⁴ impordist ning metsamaterjalide ekspordist.⁵⁵ Tabelites 2 ja 3 on toodud Narva tolliametis kogutud rahasummad 1718.–26. aasta eest ja linnakassasse aastatel 1724–30 laekunud poole portooriumi, vaia-, silla-, ja tünnirahad.

Nagu tabelist 2 ja 3 selgub, suurenesid Narva sadamatolliametis kogutud portooriumitulud, seega suurenes ka linna osa. 1719. aastal laekus linnakassasse 908,40 rubla,⁵⁶ 1724. aastal 4023,54 ja 1730. aastal 7836,74 rubla. Kokku sai linn 1724. ja 1730. aasta vahel 37 512,70 rubla. Valdav osa laekunud rahast olid metsaekspordi eest saadud tollid, mis oli sel ajal peamine

⁵² RA, EAA.644.1.1, l. 61–62: “O prisÿlke svidetel’stv ob otpuske za more dosok i zherdei i o vzyat’e po tarifu poshlin”; EA, EAA 1646.1.1, l. 77: “O vzyatii z dosok i zherdei poshlin po poslannomu ukazu”.

⁵³ RA, EAA.644.1.1., l. 154: “O poshlinakh s otpuska dosok i zherdei”.

⁵⁴ Siin taas *Frantsuzskoe vino*.

⁵⁵ RA, EAA.1646.1.29: “Delo ob utverzhdennii privilegii goroda Narvÿ”; August Wilhelm Hupel, *Topographische Nachrichten von Lief- und Ehstland*, Band 2 (Tallinn: Olearius, 1993), 403.

⁵⁶ Vt tabel 2.

Tabel 2. 1718.–26. aastal Narva tolliametis kogutud tollitulu.

Aasta	Summa	Sellest portooriumiraha	Linna osa	Riigi osa	Märkused
1717	3409				
1718	1259,03 taalrit ¹	349,16 taalrit	227,47 taalrit	1032 taalrit	Rublades on need summad 1133,12; 314,24; 204,72; 928,86.
1719	5624,40 rubla		908,40 rubla	4716 rubla	
1720	9422, 63 ½ ² rubla		1227,58 1/3 rubla	8195,50 rubla	
1721	15 447,79 rubla		2429,68 rubla	13 108,11 rubla	
1722	14 328,94 rubla ³	—	—		
1723	6 415,23 rubla ⁴	—	—		Andmed ei ole täielikud. Summasse liideti 1722. aasta jääk 1043,47 rubla.
1724	16 712,05 taalrit ⁵ ja 1443,98 rubla	—	—		
1725	18 117 taalrit ja 2277,11 ½ rubla ⁶	—	—		Soola, tubaka ja Prantsuse brändi või konjaki ⁷ eest koguti tolle 1708,24 rubla ulatuses.
1726	18 750 taalrit				Soola, tubaka ja Prantsuse veini eest koguti tolle 4218,97 rubla ulatuses. ⁸

¹ Litsent ja portooriumiraha koos merekohtu-, admiraliteedivaeste-, tavaliste vaeste, konvoi-, laeva- ja majakaraha.

² 1/2 tähendab siin ja edaspidi pool kopikast, 1/3 – kolmandik kopikast, ¼ – veerand kopikast, ⅓ – kolmveerand kopikast jne.

³ Litsent ja portooriumiraha koos merekohtu-, admiraliteedivaeste-, ordinaarsete vaeste, konvoi-, laeva-, lasti- ja majakaraha. Teiste andmete kohaselt koguti 1722. aastal saabunud 69 laevalt 15 606,39 rubla. RA, EAA.1646.1.818, l. 71: “Vedomostī kolikoe chislo k Narvskomu portu chuzhestrannŭkh korablei v prikhode bylo”.

⁴ Litsent- ja poole portooriumi raha.

⁵ Portoorium koos tuleraha (laevadelt ja kaupadelt), stempelmeistri- ja kaalumeistriraha.

⁶ Sama.

⁷ Siin *Frantsuzskoe goryachee vino*.

⁸ Vene rahasse ümberarvestatuna koguti 1726. aastal Narvas kuni 30 000 eest erinevaid tolle. Shipilov, “*Torgovlya, transport i svyaz*”, 16.

Alus: RA, EAA.1646.1.818, 831; Chulkov, *Istoricheskoe opisanie rossiiskoĭ kommertsii...*, t. V, kn. 2, 114–117.

Tabel 3. 1724–30. aastatel Narvale laekunud pool portooriumiraha koos vaia-, sadamasilla-, ja tünnirahaga (rublades).

Aasta	Puidukaubad koos vaia- ja sadamasillarahaga	Sool, tubakas ja brändi või konjak ¹ koos tünnirahaga	Aastasumma kokku
1724	3853,12	170,42	4023,54
1725–26	6718,82	281,18	7000
1727	5633,82	632,48	6266,30
1728	6219,77	891,16	7110,93
1729	4893,71	381,48	5275,19
1730	7499,75	336,99	7836,74
1724–30 kokku	34 818,99	2693,71	37 512,70
1725–30 keskmine	6963,8	538,8	6697,83

¹ Siin *Franß. Brandwein*.

Alus: RA, EAA.1646.1.838.

Narva ekspordiartikkel. Soola-, tubaka- ja alkoholiimpordi osa oli metsaga võrreldes marginaalne. Keskmiselt eraldati 1723.–30. aastal Narva linnale portooriumiraha 7 502,60 rubla aastas. Samas koguti Riias 1726.–30. aastal keskmiselt 37 500 taalrit (*ca* 35 625 rubla) portooriumiraha. 1721.–25. aastal ulatus see summa kuni 31 400 taalrini (*ca* 29 830 rubla).⁵⁷ Kommertskolleegium käskis Narva tolliametil 1723. aasta 30. septembri korraldusega võtta Narvas eksport- ja importtolle taalrites. Kui taalreid kaupmeestel ei olnud, siis lubati võtta tolle ka Vene rahas, nii nagu seda oli 25. juulil 1723 senati ukaasiga lubatud teha Tallinnas. Vene rahas arveldati üks rubla taalri eest.⁵⁸ Riias ja mujal Liivimaal seevastu nõuti 18. sajandi esimesel poolel välistollide tasumist ainult taalrites. Riias oli taalri ametlik kurs 1725. aastal 95 kopikat, samas kui Tallinnas ja Eestimaal vastas taalrire 80 kopikat. Sajandi teisel poolel tõusis taalri hind Liivimaal 115–130 kopikani

⁵⁷ Vasilii Doroshenko, "Rost Rizhskoi morskoï trgovli v XVII–XVIII vv.", *Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas vēstis*, 1 (402), (1981), 53–64 (64).⁵⁸ RA, EAA.644.1.1, l 22: "O sbore v Narve poshlin efimkami i russkimi den'gami".

ja Eestimaal ühe rublani.⁵⁹ Üldiselt kõikus ühe taalri kurss aastatel 1721–50 80–119 kopika piires ja aastatel 1750–70 100–110 kopika vahel. Peterburis oli taalri kurss kõrgem ja ulatus 1724. aastal juba 125 kopikani.⁶⁰ Sama palju tasuti taalri eest Peterburis ka 1741. aastal. 1770. aastatel oli üldiselt taalri kurss Peterburis veelgi kõrgem, kõikudes 128 ja 134 kopika vahel. Riias kõikus see 116 ja 123 kopika vahel.⁶¹ 1774. aastal oli see Peterburis 137–144 kopikat ning Riias 123–133 kopikat.⁶² Tolle eelistati koguda Madalmaade albertustaalrites, samas võeti Tallinnas vastu ka Saksamaa, Suurbritannia ja Rootsi valuutat. 1735. aastal keelas senat tolliametnikel *specie*-taalreid vastu võtta, käskides nõuda täis kaalus albertustaalreid. Ukaase nõudega võtta tolle ainult albertustaalrites väljastati hiljemgi.⁶³ Nii 1724. kui ka 1731. aasta tariifi järgi koguti tolle taalrites sundkursiga 50 kopikat taalri eest. Kuna reaalsuses oli taalri kurss kõrgem, oli riigikassa võit tollide taalrites sundkursiga võtmisel umbes 55%.

1731. aasta tollitariif

Pärast Peeter I surma valitsuse seisukoht muutus. Valitsevates ringkondades leiti, et Vene tööstus ei ole veel piisavalt arenenud ning ei saa täielikult rahuldada riigi vajadusi. Pealegi ei soodustanud ettevõtjatele antud privileegid alati ettevõtete arengut, sest omanikud kuritarvitasid saadud õigusi ja tootsid praaki. Lisaks takistasid need privileegid ja sisseveekeelud kaubandust ja jätsid Vene tarbijaid ilma võimalusest osta vajalikke tooteid. Ka riigile osutus see kokkuvõttes kahjulikuks, sest lõi soodsa pinna salakaubaveo arenguks.⁶⁴ Selle takistamiseks käskis valitsus seada riigi läänepiiril suurtele teedele sisse kontrollpunktid, väikesed teed tuli puutüvedega tõkestada või risti läbi kaevata.⁶⁵ Kaupu oli võimalik salaja Venemaale tuua ka Balti kubermangude kaudu, kus kehtis teine tollitariif. Piiri Balti ja sisekubermangude vahel oli keerulisem kontrolli all hoida. Salaveo takistamine Narvas oli nii tolliameti kui ka sõjaväe ülesanne. Näiteks juba 1720.

⁵⁹ Leimus, "Raha Eesti- ja Liivimaa kubermangus", 114.

⁶⁰ Wilhelm Christian Friebe, *Ueber Russlands Handel, landwirthschaftliche Kultur, Industrie und Produkte* (Gotha, und St. Petersburg: bey Gerstenberg und Dittmar, 1797), 132; Nekrasov, *Vneshnyaya trgovlya Rossii*, 238–239.

⁶¹ Nekrasov, *Vneshnyaya trgovlya Rossii*, 239; Chulkov, *Istoricheskoe opisanie rossiškoï kommertsii*, t. IV, kn. 5, 638 (tabel 15).

⁶² Chulkov, *Istoricheskoe opisanie rossiškoï kommertsii*, t. VII, kn. 1, 946 (tabel № 11).

⁶³ Nekrasov, *Vneshnyaya trgovlya Rossii*, 220.

⁶⁴ Chulkov, *Istoricheskoe opisanie rossiškoï kommertsii*, t. VI, kn. 3, 231–235; Lodžzhenskii, *Istoriya russkogo tamozhennogo*, 71–72.

⁶⁵ PSZ t. 7, 4370 p.1, 20.11.1723.

aastate algusest saadeti Narva garnisonikantseleist sõdureid appi Magerburgi tollitõkke (asus Narva-Jõesuu vastaskaldal) ametnikele, kohustades neid jälgima, et kiprid midagi salaja öösiti maale ei tooks.⁶⁶ Kuna salakaubandus jätkus ja tollide maksimisest hiiliti kõrvale, käskis kommertskolleegium 1731. aastal Narva tollivalitseja Lucas Hermann Willersil tolliameti kontrolör Stepan Korovini ettepanekul lukustada öösiti ketiga sissepääs Rosona jõkke. Peale selle kästi Tallinna teele rajada tollitõke (Narva tolli kontor) deklareerimata kaupade salaveo takistamiseks, kus pidi töötama kaks järelevaatajat ja mitu sõjaväelast.⁶⁷ 17. mail 1733 suurendati selleks Narva tolli nõudmisel isegi järelevaatajate arvu kahe inimese võrra. Need olid Nicolaus Bock ja Johann Stoppeius, kes seni olid töötanud Peterburi sadamatollis.⁶⁸

Samuti võisid kaupmehed kaupade deklareerimisel näidata väiksemat hinda, kui kaup tegelikult väärt oli. Sel juhul pidi tolliametnik võtma need kaubad endale ehk need sisuliselt ära ostma, tasudes kaupmehele tema näidatud hinna, lisades sellele 20%. Tasudes nii endale võetud kaupade eest tolli, sai tolliametnik võimaluse need edasi müüa. Igas tolliametis ei olnud piisavalt vahendeid, et tolliametnikud oleksid võinud madala hinnaga deklareeritud kaupu endale jätta. Igal pool ei saanud sel viisil ostetud kaupu ka edasi müüa. Sel põhjusel aktsepteerisid tolliametnikud kaupmeeste esitatud kaubahindu ja võtsid endale ainult need kaubad, mida sai edasi müüa.⁶⁹ Nii vähenes salakaubaveo tulemusel tollitariifi majanduslik kasu riigile.⁷⁰

Välismaa ja Vene kaupmeeste palvekirjad kommertskolleegiumile, senatile ja keisrinna Katariina I-le näitasid, et tollid olid liiga kõrged.⁷¹ Tekkis vajadus alandada 1724. aasta tariifiga sisse seatud tollimäärasid. Seda asuti tegema juba Katariina I valitsemise ajal. (Ülem)salanõukogu tühistas 1726. aastal vilja väljaveokeelu, vähendas mõningaid tolle ja andis välja teisi korraldusi kaubanduse parandamiseks.⁷² Aasta varem alandati senati resolutsiooniga kommertskolleegiumi ettepanekul välismaise kalevi tolle, mis pidi lõpetama kaupmeeste ja tolliametnike vaidlused kalevi kvaliteedi

⁶⁶ RA, EAA.644.1.1, l. 14–15 p 2: “Kopiya s trebovanya Narvskogo tsol’ ferval’ tera Petra Gol’steina, podannogo v narvskuyu kantselyariyu goda 1723 aprelya 30 dnya”.

⁶⁷ RA, EAA 644.1.2. l. 277–278: “Ukaz iz kommertskollegii Narvskomu tsol’ ferval’ teru Villersu”.

⁶⁸ RA, EAA.644.1.3, № 21.

⁶⁹ Chulkov, *Istoricheskoe opisanie rossijskoj kommertsii*, t. IV, kn. 1, 641–642; Lodžzhenskii, *Istoriya russkogo tamozhennogo*, 73.

⁷⁰ Kozintseva, “Ot tamozhennogo tarifa”, 183–184.

⁷¹ Chulkov, *Istoricheskoe opisanie rossijskoj kommertsii*, t. IV, kn. 2, 29.

⁷² Sergei Troitskii, *Finansovaya politika russkogo absoljutyizma v XVIII veke* (Moskva: Nauka, 1966), 179.

ja tollimäärade üle. Samuti keelati tolliametnikel konfiskeerida kaupmeestelt kalevit, kui nad deklareerisid kauba madalama kvaliteediga, kui see tegelikult oli.⁷³ Lisaks sellele otsustas (ülem)salanõukogu 1726. aastal luua kaubanduskomisjoni Vene kaubanduse parandamiseks ja uue tariifi väljatöötamiseks. Selle koosseisus olid nii aadli kui ka kaupmeeste esindajad.⁷⁴ Komisjoni esimeheks määrati Heinrich Johann Friedrich Ostermann.⁷⁵ Kaubanduskomisjon loodi 1727. aasta märtsis. Esmalt muudeti sellega mõningaid 1724. aasta tariifi sätteid. Näiteks lubati nüüd Prantsuse veini⁷⁶ import ja alandati tolle nendele välismaa kaupadele, mida Venemaal ei toodetud. Samas võeti 31. detsembril 1727 vastu soolamäärustik, millega likvideeriti kroonu monopol. 1728. aastal lubati viia Peterburi välismaist soola, makstes tolli 20 kopikat puudalt.⁷⁷

Uue tariifi väljatöötamisel lähtus kaubanduskomisjon Vene riigis toodetavate ja mittetoodetavate saaduste diferentseeruva maksustamise põhimõttest, soovides kehtestada 20% kaitsetolli nendele välismaistele toodetele, mida ka Vene riigis valmistati. Teine komisjoni seisukoht oli, et Vene kaubad pidid olema sama kvaliteediga nagu välistooted, kuid madalama hinnaga, mis taganuks nende konkurentsieelise.⁷⁸ Uue tollitariifi projekt sai valmis 1730. aastaks. Suurbritannia konsul Venemaal Thomas Ward kirjutas oma aruandes riigisekretär Charles Townshendile, et Vene võimud tegelevad aktiivselt uue tariifi koostamisega, ja lubas teha jõupingutusi kõrgete tollide alandamiseks.⁷⁹ Seoses Peeter II surma, Anna trooniletõusu ja sellega kaasnenud võimuvõitlusega ei olnud võitlevatel gruppidel aega uut tariifi arutada. Ka Heinrich Johann Friedrich Ostermanni olukord muutus ebakindlaks, mistõttu vestluses Hollandi residentide De Svartiga väitis ta, et ei usu uue tariifi vastuvõtmisse lähiajal.⁸⁰ Arutelud uue tariifi teemal jätkusid 1730. aasta sügisel.

⁷³ RA, EAA 644.1.1. l. 162: "O vzyatii c sukon poshlin chinit' po dokladu ot kommerts-kollegii i po uchinënnoi v pravitelstvuyushchem senate rezolyutsii".

⁷⁴ *Sbornik Imperatorskogo Russkogo Istoricheskogo Obshchestva* (edaspidi RIO), t. 56, red. Nikolai Dubrovin (SPb: Tipografiya I. N. Skorokhodova, 1887), № 42, 24.08.1726, 47–49.

⁷⁵ RIO t. 56. № 247, 19.12.1726, 535–539. Lisaks Ostermanile kuulusid komisjoni koosseisu riiginõunik Aleksei Tšerkasski, tõeline riiginõunik Fedor Naumov, kaupmees Ivan Strežnev, kommertskollegiumi esindaja Osip Solovjov ja aadlik Mihhail Pavlov. Komisjoni sekretäriks määrati senati ülemsekretär Ivan Kirilov. Kozintseva, "Ot tamozhennogo tarifa", 186–185.

⁷⁶ Siin *Frantsuzskoe vino*.

⁷⁷ RIO t. 63. № 238, 26.05.1727, 553–554; PSZ t. 7, № 5219, 31.12.1727; Kozintseva, "Ot tamozhennogo tarifa", 190–192.

⁷⁸ Kozintseva, "Ot tamozhennogo tarifa", 201–202.

⁷⁹ RIO t. 66, № 33, 27.10.1729, стр. 102–106.

⁸⁰ Kozintseva, "Ot tamozhennogo tarifa", 198.

Kõige aktiivsemalt püüdsid 1724. aasta tariifi kaotamist saavutada hollandlased, kes saatsid Venemaale oma erisaadiku Daniel de Dieu. Viimane deklareeris Vene valitsusele esitatud memorandumis, et kui 1724. aasta tariifi ei kaotata, võetakse Vene kaupadelt Madalmaades kõrgemaid tolle, kui nägi ette seal kehtinud 1725. aasta tariif. De Dieu pöördus erinevate võimu eest võitlevate õukonnagruppide poole saavutamaks hollandlastele sobivamat tariifi. Ta jõupingutused töid mõningast edu. Näiteks muutis Vene valitsus tariifiprojektis mõne kaubaartikli maksustamist, asendades fikseeritud tollid mõnedele kaupadele tollidega kauba hinnast; alandati ka kaupade alghindu.⁸¹

Tariifi projekt edastati 1731. aasta juuli alguses senatile, kus seda arutati 12.–19. juulil. Senat tegi projekti mõningaid muudatusi ja andis selle 19. juulil kinnitamiseks keisrinna Annale, kes tegi seda samal päeval. Uus tariif publitseeriti 2. augustil 1731. See pidi kehtima samade sadamate suhtes nagu 1724. aasta tariif; lisandus veel Pustoserki sadam.⁸² Narva tolli teavitati uue tariifi väljastamisest 10. augustil kommertskollegiumi korraldusega.⁸³ Selle tariifiga alandati olulisel määral sisse- ja väljaveotolle. Senine 75%, 50% ning 25%⁸⁴ sisseveotoll alandati vastavalt 20%, 10% ning 5% peale. Esimest tuli võtta nendelt kaupadelt, mida Vene riigis küllaldaselt toodeti; teist kaupadelt, mida toodeti vähe, ja 5% toll määrati kaupadele, mida Vene riigis ei olnud piisavalt.⁸⁵

1724. aasta tariifi järgi võeti tolle kauba väärtuselt ja see võimaldas kaupmeestel tolliametis deklareerida väiksemat hinda, kui kaup tegelikult maksis. Selle välistamiseks muudeti 1731. aasta tariifiga süsteemi, käsides tolliametnikel võtta tolle mitte kauba väärtuselt, vaid koguselt (selle arvult, mõõdult, kaalult ja tüübilt), millel oli kindlaks määratud hind.⁸⁶ Endiselt tuli tollid tasuda täiskaalulistes taalrites kursiga 50 kopikat taalri eest. Vene kaupmehed said õiguse tasuda tolle ka Vene valuutas kursiga

⁸¹ Nikolai Bantýsh-Kamenskii, *Obzor vneshnikh snoshenii Rossii (po 1800 god)*, chast' 1: Avstriya, Angliya, Vengriya, Gollandiya, Daniya, Ispaniya (Moskva: Tipografiya É. Lissnera i Yu. Romana, 1894), 201; Érnst Baash, *Istoriya ékonomicheskogo razvitiya Gollandii v XVI-XVIII vv.* (Moskva: Izdatelstvo inostrannoï literatuï, 1949), 315–316; Kozintseva, “Ot tamozhennogo tarifa”, 201, 213.

⁸² *Zoll-Tarif, wie solcher*; PSZ t. 8, 5820, 02.08.1731.

⁸³ RA, EAA 644.1.2., l. 369: “O sbore poshlin po novosochinennomu tarifu”.

⁸⁴ Tollimäär oli vastavalt 37,5, 25 ja 12,5 kopikat rublast taalritega. Kuna taaler oli rublast kõrgem, moodustasid tollid vastavat 75%, 50% ning 25%.

⁸⁵ Semenov, *Izuchenie istoricheskikh svedenii*, 3, 27–28; Shipilov, *Torgovlya, transport i svyaz*, 44.

⁸⁶ Lodýzhenskii, *Istoriya russkogo tamozhennogo*, 78.

125 kopikat taalri eest, kui nad eksportisid kaupu välismaiste laevadega, ja 90 kopikat taalri eest, kui nad viisid need välja oma laevaga.⁸⁷

Koos uue tariifiga võeti vastu ka uus meretollimäärustik, millega tehti kindlaks tollide võtmise kord, nähti ette kaupade konfiskeerimise tingimused, seati sisse mõningad soodustused Vene kaupmeestele ja kehtestati muud reeglid.⁸⁸ 53. artikli järgi ei pidanud venelased tasuma tolle Vene kaupadelt, mille nad viisid ühest sadamast teise, juhul kui esimeses sadamas olid tollid juba tasutud. Välismaalased pidid tasuma mõlemas sadamas nii välja- kui ka sisseveotolli. Kui välismaalane tõi väliskaupu Venemaa sadamasse ja tasus seal importtollid ja seejärel viis need meritsi ühest sadamast teise, siis ei pidanud ta tasuma kumbagi tolli. Kui ta aga tegi seda maismaad pidi, tuli tal tasuda läbisõidutolli, samas kui venelastelt läbisõidutolli ei nõutud.⁸⁹ Kui Vene kaupmees eksportis Vene kaupu Vene laevaga Peterburi, Arhangelski ja Kola sadama kaudu, tuli tal tasuda veerand eksporttollist. Välismaa laevaga Vene kaupade eksportimisel tasus ta kolmveerandi eksporttollist. 95. artikkel nägi ette kaupade konfiskeerimist juhul, kui Vene kaupmees viis välismaalaste kaupu oma nime all välja.⁹⁰

Narvas ja Viiburis kehtinud 1731. aasta tariif ei laienenud, nagu 1724. aastalgi, Eesti- ja Liivimaale. Vastavalt nende privileegidele kehtis seal edasi mõõdukas rootsiaegne tariif. Seetõttu tuli Eesti- ja Liivimaa linnadest Narva toodud väliskaupade eest võtta tolliraha juurde, saavutamaks Peterburi tariifi tase. Näiteks Narva tollivalitseja Lucas Hermann Willersile saadetud korraldusega kästi Tallinnast tulnud Lübecki laeval, mille kipper oli Martin Krumlinde ja mille laadungilt oli Tallinnas juba toll võetud, juurde võtta vahesumma. Lastiks olid kraamkaubad ning Prantsuse valge vein. Tolle tuli juurde võtta hoolimata faktist, et 1731. aasta meretollireglemendi järgi (punktid 55 ja 58) ei tohtinud võtta sisseveotolle kaupadelt, mille eest oli see mujal sadamas juba tasutud.⁹¹

Narvas oli sisseveotoll Prantsuse brändi või konjaki⁹² eest 59,75 kopikat aamist;⁹³ Hispaania, Prantsuse ja Lüneburgi soolalt vastavalt 3 rubla 77,25 kopikat, 3 rubla 40 kopikat ja 3 rubla 31 kopikat säilitise eest.⁹⁴ 100 naela

⁸⁷ *Zoll-Tarif, wie solcher*, 58–59.

⁸⁸ *Morkii poshlinnõi reglament ili Ustav* (Sanktpeterburg: Akademiya nauk, 1731).

⁸⁹ *Ibid.*, pp 53–55, 57–58, l. 40–42.

⁹⁰ *Ibid.*, pp 88, 90, 95, l. 63–67.

⁹¹ RA, EAA.644.1.3, № 41: “O vzyatii s privoznykh iz Revelya v Narvu tovarov i s frantsuzskogo vina po sanktpeterburgskomu tarifu prevoskhodyashchego chisla poshlin i vpred’ s takovykh’ ovzyat’e “; *Morkii poshlinnõi reglament*, pp 55, 58, l. 41–42.

⁹² *Franß. Brandwein*.

⁹³ Vt tabel 8; *Zoll-Tarif, wie solcher*, 5.

⁹⁴ Vt tabel 8; *Zoll-Tarif, wie solcher*, 43.

Tabel 4. Narva sadamas kehtinud 1732. aasta tollitariifimäärad (mets ja metsamaterjalid).

Kauba nimetus	Mõõtühikud	Narva hind (rublades)	1732. aastal kehtestatud tariifimäärad (kopikates)	Kaubaühikud
Palgid ja prussid (jalgades)	36	0,56	6	1 tükk
	30	0,45	5	—
	24	0,36	4	—
	20	0,30	3	—
	18	0,30	3	—
Lauad (jalgades)	36	2,70	13,5	12 tükki
	30	2,50	11,5	—
	24	1,80	9	—
	20	1,50	7,5	—
	18	1,35	6,5	—
	15	1,12	5,5	—
Latid			5	Kauba hinnast

Alus: PSZ t. 8, 6029 (20.04.1732).

tubaka eest oli ette nähtud toll 1 rubla 15,5 kopikat.⁹⁵ Narva toodud tubaka, soola ja Prantsuse brändi või konjaki⁹⁶ eest tuli tolli võtta mitte taalrites, vaid Vene valuutas. Neilt, kes viisid mainitud kaubad Peterburi, Novgorodi ja Pihkvasse, tuli võtta lisatoll.⁹⁷

Soovides meelitada Vene riiki rohkem välismaalasi, alandati 1731. aasta tariifiga Narva, Viiburi, Peterburi ja Arhangelski sadamates metsa välja veotoll (laudadelt, prussidelt, palkidelt ja lattidelt).⁹⁸ Juba samal aastal leiti kommertskolleegiumis, et Viiburis põhjustas see tollide laekumise vähenemist. Samuti järelitati, et sealt eksporditi metsa välja ka siis, kui tollid olid kõrged. Sellest tulenevalt käskis kommertskolleegium Narva tollivalitsejal ja kontrolöril saata teadaanded Narva kaudu eksporditavate kaupade hindadest kõigi metsaliikide (ja mõõtude) kohta.⁹⁹ 1732. aastal tõsteti metsa

⁹⁵ *Zoll-Tarif, wie solcher*, 52.

⁹⁶ *Franß. Brandwein*.

⁹⁷ *Zoll-Tarif, wie solcher*, 58.

⁹⁸ Vt tabel 8.

⁹⁹ RA, EAA. 644.1.2, l. 430.

Tabel 5. Aastatel 1731–36 Narvale laekunud pool portooriumiraha koos vaia-, sadamasiilla-, ja tünnirahaga (rublades).

Aasta	Metsakaubad koos vaia- ja sadamasiillaraha	Sool, tubakas ja Prantsuse brändi või konjak ¹ koos tünnirahaga	
1731	9452,72	400,46	9853,18
1732	12 109,89	656,84	12 766,73
1733	12 282,68	432,26	12 714,94
1734	11 303,62	677,01 ½	11 980,63 ½
1735	7618,83	532,02	8150,85
1736	4795,25	480,18 ¾	5275,43 ¾
1731–36 kokku	57 562,99	3178,78 ¼	60 741,77 ¼
1731–36 keskmine	9593,83	529,80	10 123,63

¹ Siin *Franß. Brandwein*.

Alus: RA, EAA.1646.1.838.

väljaveotolle. Lisaks tollidest saadava sissetuleku tõstmisele pidi see abinõu aitama vähendada metsaraiet.¹⁰⁰

Kui välja arvata mõningad järgmistel aastatel tehtud muudatused, kehtis 1731. aasta tariif enam kui 20 aastat. Tabelis nr 5 on toodud poole portooriumiraha laekumised linnakassasse aastatel 1731–36.

Kõrvutades omavahel tabelleid nr 4 ja 5, selgub, et linnakassasse laekunud poole portooriumiraha summad tõusid 1730. aastate esimesel poolel võrreldes 1720. aastatega märkimisväärselt. Kui 1730. aastal koguti tolle 7836,74 rubla ulatuses, siis 1731. aastal ulatus see üle 9850 rubla. Aastatel 1732 ja 1733 ületas tollide laekumine 12 000 rubla piiri, kuid juba 1735. aastal langes tollide laekumine 8150,85 rublale ning 1736. aastal koguti ainult 5275,44 rubla. See on seotud tõenäoliselt 1735. aastal Narva kaupmeestele kehtestatud ajutise metsalangetamise keeluga Pljussa ja Luuga jõel.¹⁰¹ Keskmiselt laekus neil aastatel linnakassasse 10 123,63 rubla poole portooriumi raha aastas. Riias ulatus 1731.–35. aastal kogutud portooriumiraha keskmiselt 29 000 taalrini (umbes 27 550 rubla) aastas.¹⁰²

1740. aastate poole portooriumiraha laekumine Narva linnakassasse on toodud tabelis nr 6.

¹⁰⁰ Vt tabel 4; Semenov, *Izuchenie istoricheskikh svedeniï*, 1, 148; PSZ t. 8, 6029, 20.04.1732.¹⁰¹ Chulkov, *Istoricheskoe opisaniie rossiïskoï kommertsii*, t. V, kn. II, 156.¹⁰² Vt tabel 7; Doroshenko, “Rost Rizhskoï morskoï torgovli...”, 64.

Tabel 6. 1740.–50. aastatel Narvale laekunud pool portooriumiraha koos vaia-, sadama-silla- ja tünnirahaga (rublades).

Aasta	Rublad
1739	8959,31
1740	6619, 21 ½
1741	6847,55
1742	8040,84
1743	12 487,06
1744	6365,25 ½
1745	8324,82 ½
1746	5207,59 ½
1747	6320,49 ½
1748	2990,25 ½
1749	7269,85 ½
1750	9112,33
1751	7997,39 ½
1752	8533,79
1753	8199,02 ½
1754	8101,19 ½
1755	6507,49 ¼
1740–55 kokku	127 877,47
1740–55 keskmine	7522,20

Alus: RA, EAA.1646.1.851, 854, 858, 861, 1137, 1155.

Kõrvutades tabelleid nr 5 ja 6 selgub, et 1740. aastatel oli poole portooriumiraha laekumine linnakassasse võrreldes 1730. aastate esimese poolega dünaamilisem ja stabiilsem. Kümnendi esimestel aastatel on jälgitav kasvutendents, kui eraldiste summa tõusis 6619,21 ½ rublalt 1740. aastal 12 487,06 rublale 1743. aastal. Juba 1744. aastal langes kogutud summa pea poole võrra. Järgnevatel aastatel see tõusis taas, kuid 1760. aastal koguti tolle summas 1413 taalrit ja 4470 rubla. Ühest küljest saab laekumiste vähenemist seostada metsaekspordi keeluga 1750. aastate keskel. Samas mõjutab seda Peterburi sadama eelistamise poliitika. Peterburi sadama väljaveo kasv toimus Narva sadama arvelt.¹⁰³ Keskmiselt laekus linnakassasse aastas 7 468,18 rubla, mis oli peaaegu kolmandiku võrra vähem kui 1730. aastate esimesel poolel. Oma roll selles oli metsaekspordi limiidi sisseseadmisel

¹⁰³ Nekrasov, *Vneshnyaya trgovlya Rossii*, 82.

Tabel 7. 1731.–55. aastal Narva linnakassasse laekunud poole portooriumi raha ja Riia kogutud portooriumiraha (viie aasta keskmine).

Periood	Narva (rublad)	Riia (taalrid/rublad)
1731–35	10 123,63	29 000 / ca 27 550
1736–40	-	37 400 / ca 33 660
1741–45	8413,10	35 700 / ca 32 130
1746–50	6180,10	36 500 / ca 32 850
1751–55	7867,78	-

Alus: Doroshenko, “Rost Rizhskoi morskoï torgovli”, 64.

Narvas 1736. aastal. Lisaks sellele avaldasid mõju 1740. aastate sõjaga seotud navigatsiooniraskused. Ometi oli Narva kaubavahetuse poolest neljas sadamalinn Peterburi, Riia ja Arhangelski järel. Näiteks ulatus 1739. ja 1740. aastal Narva kaubavahetus vastavalt 271 751 ning 275 464 rublani. Riias olid summad vastavalt 2 501 869 ja 2 609 574 taalrit (umbes 2 376 775,55 ja 2 479 095,30 rubla). Peterburi kaubavahetus 1739. aastal oli 4 066 426 rubla. Mis puutub Arhangelskisse, siis ainuüksi selle linna eksport ulatus 1739. ja 1740. aastal vastavalt 326 900 ja 676 600 rublani.¹⁰⁴ Arhangelski kaubavahetus neil aastatel oli aga vastavalt 436,600 ja 771,300 rubla.¹⁰⁵

1757. aasta tollitariif

Valitsuse finantsvajadused põhjustasid muude väikeste sisetollide ja maksude sisseseadmise. Neid hakati kehtestama juba Peeter I ajal ning tema järeltulijad viisid sisse ka uusi. 1753. aastaks oli väiketolle vähemalt 17. Kokkuvõttes hakkasid need kitsendama kaupmeeste, talupoegade ja aadli kaubategevust. See asjaolu õhutas valitsust tollikoormust kergendama. Selleks loodi 1747. aastal senati juurde järjekordne tollikomisjon, kuhu kuulusid ka kaupmeeste esindajad.¹⁰⁶

18. sajandi keskpaigaks suurenes kaubandusega tegelevate talupoegade ja aadlike arv ning nad olid huvitatud sisetollide kaotamisest. Ajal, kui tollikomisjon tegi tööd, tegi senaator krahv Peeter Šuvalov 7. septembril

¹⁰⁴ Shipilov, *Torgovlya, transport i svyaz*, 13–15; Nikolai Repin, “Izmenenie obëma i strukturÿ èksporta Arkhangel’skogo i Peterburgskogo portov v pervoi polovine XVIII v.”, *Promÿshlennost’ i torgovlya v Rossii XVII–XVIII vv.*, otv. red. Aleksandr Preobrazhenskii (Moskva: Nauka, 1983), 175–192 (177).

¹⁰⁵ Nikolai Repin, “Ot diskriminatsii k fritreiderstvu: pravitelstvennaya reglamentatsiya torgovli cherez Arhangel’sk v 20–60 godÿ XVIII v. i eë rezultat”, *Arhangel’sk v XVIII veke*, otv. red. Yurii Bespyatykh (Sankt-Peterburg: BLITS, 1997), 228–249 (240).

¹⁰⁶ Lodÿzhenskii, *Istoriya russkogo tamozhennogo*, 84–86.

1752 senatile ettepaneku vabastada kauplemisega seotud talupojad väike-tollidest. Kuna tema projektist ei ilmnenud, kuidas korvatakse saamata jääv tulu, lükkas valitsus Šuvalovi ettepaneku tagasi. Ent juba 1753. aasta märtsis esitas Šuvalov senatile uue projekti, mis nägi ette sisekubermangude linnades seniste sisetollide kaotamise. Saamata jäävad sissetulekud tuli krahvi arvates korvata väliskaubanduse maksustamise suurendamise teel.¹⁰⁷ Nimelt tuli kehtestada uus 13-kopikaline sisetoll, mida tuli hakata võtma iga rubla kohta sadamate ja maa tolliametites sisse- ja väljaveokaupadelt. Sisuliselt pakkus ta välja välistollide tõstmise. Läänemere kubermangude sadamate juurde tuli Šuvalovi ettepaneku järgi asutada eraldi tolliametid, et koguda 13-kopikalist sisetolli importkaupadelt, mida veeti edasi Venemaa siselinnadesse. Seejuures tuli sisekubermangudes asuvad tolliametid tema arvates likvideerida ja viia riigi piiridele. Lisaks sellele tegi Šuvalov ettepaneku töötada välja uus tariif. 1753. aasta augustis kiitis senat Šuvalovi ettepanekud heaks ning 18. detsembril 1753 kinnitas keisrinna Jelisaveta reformikava. 20. detsembril anti välja manifest seniste sise- ja väiketollide kaotamise kohta.¹⁰⁸

Juba 22. detsembril 1753 loodi Senati juurde komisjon tollimaksude läbi-vaatamiseks, mille eesmärk oli eelmainitud ukaasi elluviimine.¹⁰⁹ Esmalt tuli komisjonil valmistada ette seni kogutavate sisetollide kaotamine ning uue 13-kopikalise sisetolli sisseviimine. 28. detsembril 1753 tegi kommerts-kolleegiumi president Jakov Jevreinov ettepaneku hakata koguma uut 13-kopikalist sisetolli mitte 1. aprillist, nagu nägi ette keisrinna manifest, vaid kohe. Tema arvates vastas see paremini valitsuse fiskaalhuvidele, võimaldades tõsta väliskaubanduse maksustamiselt saadavat riigitulu. Sadamates oli palju müümata jäänud kaupa ja talve jooksul pidi seda veel juurde toodama – müües need 1. aprilliks maha sai maksta veel vana tolli.¹¹⁰ Senat toetas Jevreinovi ettepanekut ning 1754. aasta 4. jaanuari ukaasiga kästi sadama- ja piiritolliametnikel asuda võtma uut 13-kopikalist sisetolli sellest päevast, kui nad ukaasist teada saavad. 13-kopikalist sisetolli tuli võtta

¹⁰⁷ Volkov, "Tamozhennaya reforma", 137–138.

¹⁰⁸ PSZ t. 13, №10164, 20.12.1753; Troitskiï, *Finansovaya politika*, 181.

¹⁰⁹ PSZ t. 13, № 10165, 22.12.1753. Komisjoni liikmeteks määrati kammerkolleegiumi president Vürst Mihhail Šahovskoi (Mikhaila Shakhovskoï), kammerkolleegiumi assessor Lobkov, kommertskolleegiumi president Jakov Jevreinov, peamagistraadi ülempresident Stepan Zinovjev (*glavnogo magistrata ober prezident Stepan Zinov'ev*), peamagistraadi president Ivan Isajev, Siberi prikasi nõunik Korotnev, kolleegiuminõunikud Kosma Matveev ja Afanasi Gontšarov (*kolezhskie assesory Koz'ma Matveev, Afanasiï Goncharov*), Moskva kaupmees Ivan Botašev ja Tula kaupmees Larion Luginin. RA, EAA.644.1.23, № 11.

¹¹⁰ Volkov, "Tamozhennaya reforma", 141.

kõigilt sisse- ja väljaveokaupadelt, mis 1753. aasta 20. detsembriks ei olnud müüdud või mille toll oli veel maksmata.¹¹¹ 3. veebruaril 1754 saatis komertskolleegium Narva tolliametisse lisakorralduse, mille esimeses lõigus kästi võtta sisetolli 6 kopikat rublalt kõigilt väliskaupadelt, mis olid veetud sisse enne 20. detsembrit 1753 ja asusid kaubaaitades või olid enne 4. jaanuari 1754 kaubaaitadest välja võetud.¹¹²

Sisetolliametid jätkasid siiski vanade sisetollide kogumist. Seetõttu juhtis komisjon oma 18. jaanuari 1754. aasta aruandes senati tähelepanu sellele, et vanade sisetollide võtmine peab lõppema, säilitades siiski ajutiselt sisetolliametid. 23. jaanuaril 1754 välja antud ukaasiga keelati sisetolliametitel võtta vanu sisetolle ja kästi need viivitamatult likvideerida ning nende dokumendid ja toimikud üle anda kubermangu- ning provintsiaalkantseleidesse. Ukaas nägi ette välistollide võtmist vastavalt 1731. aasta tariifile, uue 13-kopikalise sisetolli võtmist vastavalt kommertskolleegiumi sätestatud määrale ja tollikontrolli teostamist vastavalt 1731. aasta meretollimäärustikule.¹¹³ Sel viisil likvideeriti Venemaal 1754. aastal vana sisetollisüsteem ja tollimaksud puudutasid ainult väliskaubandust. 1731. aasta tollitariifimäär jäi samaks, pealegi toonitas 1753. aasta 20. detsembri manifest, et uus 13-kopikaline toll oli sisetoll, mida tuli võtta eksport- ja importkaupadelt riigi välispiiridel ja sadamates. Seega olid eksport- ja importkaubad maksumatud kahte liiki tolliga.¹¹⁴

Enne 1754. aastat pidi kaupmees esitama sisetolliametisse tõendi, et välistollid on tasutud, ning alles seejärel saadi importkaupu müüa. Sellega püüti takistada salakaubavedu. Seetõttu muudeti seoses sisetolliametite likvideerimisega tihedamaks piiritolliametite võrk. Riigi lääne- ja lõunapiirile asutati 27 uut tolliametit ning vanad maismaapiiril asunud tolliametid viidi üle riigipiirile ja loodi ka uusi. Nii loodi uus tolliamet Tailovosse Vastse-liina lähedal Novgorodi ja Liivimaa kubermangude piiril ning Senkovskisse Velikije Luki lähedal. Säilis ka Pihkva tolliamet. Sellegipoolest käskis kommertskolleegium 8. märtsil 1754 Narva ja Pihkva tolliametisse saadetud korraldusega võtta 13-kopikaline sisetoll Narva saadetud Pihkva piirkonna kaupadelt Narvas. Pihkvas tuli neid tolle koguda ainult kaupadelt, mida

¹¹¹ PSZ t. 14, № 10169, 04.01.1754.

¹¹² RA, EAA.644.1.23, № 14, p 1.

¹¹³ PSZ. 14, № 10179, 23.01.1754; Volkov, "Tamozhennaya reforma", 142.

¹¹⁴ Rossiiskoe zakonodatel'stvo X–XX vekov: v devyati tomakh, Tom 5: Zakonodatel'stvo perioda rastsveta absoljutzizma (tekstŷ i kommentarii), red. Oleg Chistyakov (Moskva: Yuridicheskaya literatura, 1987), 165.

veeti otse välismaale. 1755. aastal säilisid sisepiirid veel ainult Läänemere kubermangude ja Vene sisealade vahel.¹¹⁵

Väikeste sisetollide asendamist 13-kopikalise tolliga kinnitati taas 1755. aastal publitseeritud ukaasi ehk tollimäärustikuga. Arhangelskis tuli tasuda 15 kopikat.¹¹⁶ 1755. aasta tollimäärustik asendas senised kaubandusmäärustikud ning üksikud ukaasid. Tollimäärustik säilitas välismaalaste omavahealise kauplemiskeelu ning keelas talupoegadel sõita sadamatesse kauplema. Aadlikel lubati kaubelda ainult oma valduste toodanguga, kokku ostetud kaupu nad müüa ei tohtinud ja sadamates oli neil õigus tegelda vaid hulgimüügiga.¹¹⁷ Importkaupadelt tuli 13-kopikalist tolli nii kohalikel kui ka sadamates kauplevatel väliskaupmeestel tasuda aasta jooksul alates nende kaupade vastuvõtmisest kaubaaita. Võttes kaupadelt välistolle, tuli need kaubad müügile lasta. Kaupmehed pidid sisetolli tasuma kahel korral aastas. Garanteerimaks sisetolli tasumist, sunniti kaupmehi kas leidma käendajaid või andma osa kaubast tagatisena tolliametile. Maksnud tolli ära, sai kaupmees pandi tagasi. Kui toll oli tasumata, siis tuli tagatis enampakkumisel maha müüa ja saadud rahast võtta tollisuurune summa riigile ning ülejäänud anda kaupmehele.¹¹⁸ Tollimäärustik säilitas Peeter I poolt sisse seatud Narva kaubandusliku tagamaa kitsendused, lubades viia sinna kaupu vaid Pihkva ning Velikije Luki piirkondadest.¹¹⁹ Samas garanteeriti tollimäärustikuga Narvale jätkuvalt pool portooriumist.¹²⁰ Kohalikel võimudel keelati tsiviil- või sõjakohtu ähvardusel altkäemaksude väljapressimiseks takistada kaubareisil olevaid kaupmehi ja nende esindajaid.¹²¹ Lisaks sellele säilitas tollimäärustik läbisõidutolli välismaalastele, kes tahtsid sõita kauplemiseks Venemaa siselinnadesse. Nagu varemgi, tuli tasuda 10 kopikat rublast taalrites, kursiga 50 kopikat taalri eest. 18. sajandi keskpaigas ulatus taalri hind 1 rubla 25 kopikani taalri eest, mistõttu ulatus läbisõidutoll sisuliselt kuni 22,5% kauba hinnast.¹²²

Tollimäärustik reglementeeris eeskätt väliskaubandust. Selle loomisega kaasnes valitsuse tugevam poliitika kohaliku tööstuse ja kaubanduse

¹¹⁵ Laur, *Eesti ala valitsemine*, 170; Volkov, "Tamozhennaya reforma...", 150; RA, EAA.644.1.23, № 31.

¹¹⁶ *Ukaz o sbore poshlin v potovykh i pogranichnykh tamozhnyakh* (ot 1 dekabrya 1755) (Sanktpeterburg: Pri Senate, 1779), glava 1, pp 1–2.

¹¹⁷ *Ibid.*, glava 2, pp 1–2, 9.

¹¹⁸ *Ibid.*, glava 1, p 8.

¹¹⁹ *Ibid.*, glava 2, p 14.

¹²⁰ *Ibid.*, glava 1, p 3.

¹²¹ *Ibid.*, glava 7, p 1.

¹²² *Ibid.*, glava 6, p 1; Volkov, "Tamozhennaya reforma", 153.

kaitsmisel ja toetamisel, mis oli vastavuses tollal levinud majandusideedega.¹²³ Eriti ilmekalt väljendus valitsuse sellesuunaline poliitika uue tollitariifi vastuvõtmises. See publitseeriti 1757. aastal.¹²⁴ Juba selle koostamisel nõudis valitsus importkaupade maksustamist kõrgendatud tollidega, juhul kui sarnaseid kaupu toodeti Venemaal. Seda sammu taotlesid need manufaktuuride omanikud, kes ei olnud rahul 1731. aasta tariifi madalamate määradega. Seda toetasid ka mõjukad aadliperekonnad nagu Šuvalovid, Vorontsovid ja teised, kellele kuulusid mitmesugused ettevõtted. Just nende mõju tingis 1757. aasta tariifi iseloomu.¹²⁵ Sarnaselt 1724. aasta tariifile oli ka 1757. aasta tariif protektsionistlik, st välismaistele toodetele, mille analooge valmistati Venemaal küllaldaselt, kehtestati kõrgemad tollid.¹²⁶ Tariif kehtis 1766. aastani. Peale importtollide tõstmist alandati mõningate toodete eksporditollide. Näiteks kehtestati 3% toll juhtnahale, alandati tariifi perkovetsi¹²⁷ kanepi eest 14 rublalt 10 rublale ning vähendati eksporditava raua hinda. Toetades kohalikku tööstust ning soovides garanteerida Vene ettevõtetele tooraineid, kehtestati kõrged tollid toorainete väljaveole. Näiteks lubati toornahku tollivabalt sisse vedada, kuid nende väljaveole seati sisse tõkettollid, mille määr võis ületada 100% hinnast. Siin on jälgitav mõningane taganemine varasemast praktikast, kus vajaliku tooraine eksport lihtsalt keelustati.¹²⁸ Nagu 1731. aasta tariif oli ka 1757. aasta tariif spetsiifiline.¹²⁹

Mingil määral oli 1757. aastal kehtestatud kaupade maksustamise määr kõrgem kui 1724. aastal. 1753. aastal sisse viidud 13-kopikaline sisetoll, mida võeti sadama ja piiritolliametites, ei olnud enam alates 1757. aasta tariifi kehtestamisest 13% ning korreleerus välistollidega. Kui mingile välistootetele seati kõrge importtoll, vastas sellele ka kõrge sisetoll ning vastupidi; madalamatele importtollidele vastasid madalamad sisetollid. Kaubad, mis vabastati sisseveotollist, vabastati ka sisetollist. Nii oli 1757. aastast väliskaubanduse maksustamise määr ülikõrge ja vahel ületasid tollimaksud kauba hinda. Konstantin Lodžženski sõnul ei olnud Venemaal kunagi

¹²³ Magnusson, "Is Mercantilism", 23–24.

¹²⁴ *Tarif o sbore*.

¹²⁵ Volkov, "Tamozhennaya reforma", 134–154.

¹²⁶ Troitskiĭ, *Finansovaya politika*, 181–182.

¹²⁷ Perkapund. Üks perkovets võrdus 10 puuda ja 40 naela. 12 perkovetsi moodustas ühe lasti. Nekrasov, *Vneshnyaya torgovlya Rossii*, 233.

¹²⁸ Volkov, "Tamozhennaya reforma", 155.

¹²⁹ Lodžženskiĭ, *Istoriya russkogo tamozhennogo*, 89–90.

olnud niivõrd kõrget tollitariifi. Ta selgitas seda tõsiasjaga, et sel ajal olid tollid riigikassa jaoks suurema tähtsusega kui 1724. aastal.¹³⁰

Tollide tasumise valuuta ja kurss jäid samaks nagu ka varasemate tariifide puhul, kuid uut 13-kopikalist sisetulli tuli tasuda kõigilt sisse- ja väljaveokaupadelt Vene valuutas. Vene alamatele, kes eksportisid Vene tooteid oma laevadega, säilitati varasemad soodustused.¹³¹ Metsaeksport Narvast oli aastatel 1755–61 keelatud. Kui metsaeksporti taas lubati, nägi vastav ukaas ette samasuguse väljaveotulli nagu Kola sadamas. Toll prusside ja palkide eest sõltus puu pikkusest ning jämedusest, varieerudes alates 15 kopikast 100 kõige lühema ning peenema¹³² puu eest kuni 75 kopikani 100 kõige pikema ja jämedama¹³³ puu eest. Laudade väljaveotoll sõltus nende laiusest, pikkusest ning jämedusest. Minimaalne tollimäär laudadele oli 10 kopikat 100 laua eest ning maksimaalne 50 kopikat 100 laua eest.¹³⁴ Lattide eest tuli tasuda 5 kopikat 100 lati eest. Mastipuude väljaveotollid sõltusid ülaotsa jämedusest. Tollimäär varieerus alates 10 kopikast kuni 4 rublani puu eest, vastavalt 9-tolliste ning 27–30-tolliste puude eest.¹³⁵ Narvas kehtinud tariifimäärad tubaka, Prantsuse brändi või konjaki¹³⁶ ning soola eest 1757. aasta tariifiga ei muutunud ning jäid selliseks nagu 1731. aastal.¹³⁷ Kui kaupmehed soovisid viia neid kaupu edasi Vene siselinnadesse, siis tuli tasuda 13-kopikaline sisetoll. 1757. aasta tariif oli kehtestatud ajal, kui metsaeksport Narva kaudu oli keelatud. Seoses metsaeksporti keeluga vähenes ka tollitulu laekumine. Näiteks 1759. aastal eraldas Narva tolliamet linnakassale 4191, 30 rubla¹³⁸ ning 1760. aastal koguti Narva tolliametis tolle 1413 taalri¹³⁹ ja 4470 rubla ulatuses.¹⁴⁰

¹³⁰ Lodȳzhenskii, *Istoriya russkogo tamozhennogo*, 90–92.

¹³¹ *Tarif o sbore*, 31.

¹³² Kümme arssinat pikad ja neli verssokit jämedad.

¹³³ 17 arssinat pikad ning 11 verssokit jämedad.

¹³⁴ Vastavalt üheksa arssinat pikad ja neli verssokit laiad ning 16 arssinat pikad ja kümme verssokit laiad.

¹³⁵ *Tarif o sbore*, 33–34.

¹³⁶ Siin *Vodka Frantsuzskaja*.

¹³⁷ *Tarif o sbore*, 6, 22, 24. Vaata ka tabel 8.

¹³⁸ RA, EAA.1646.1.1157.

¹³⁹ 1766,25 rubla vastavalt Peterburis 1750. aastatel kehtinud taalrikursile. Lähemalt taalri kurssidest vt ülal.

¹⁴⁰ Nekrasov, *Vneshnyaya trgovlya Rossii*, 82.

Kokkuvõte

Vene võimude tariifipoliitika muutus 18. sajandi esimesel poolel mitu korda, olenevalt riigi majanduspoliitilisest olukorrast ja võimul olnud valitsejate eesmärkidest. Kui sajandi esimesel veerandil kehtisid 1667. aasta kaubandusmäärustikuga kehtestatud suhteliselt mõõdukad tollimäärad, siis 1724. aastal seadis Peeter I sisse uue tariifi, millega hakati võtma kõrgeid importtolle. Selle tollitariifi määrad olid liiga kõrged, soodustasid salakaubaveo levimist ja takistasid elanikkonnale vajalike toodete kättesaamist, samas kui kohalikud analoogid olid madala kvaliteediga. Seetõttu hakati juba Katariina I valitsemise ajal tariifmäärasid järk-järgult alandama, asendades need 1731. aastal uue mõõdukama tariifiga. Viimane erines 1724. aasta tariifist ka selle poolest, et tolli ei võetud mitte kauba hinnalt, vaid koguselt, millel oli kindlaks määratud hind. 1731. aasta tariif kestis 1757. aastani, kui see asendati uue tariifiga, mille järgi fiskaalsetel põhjustel tõsteti oluliselt importtolle. Lisaks sellele hakati eksport- ja importkaupadelt võtma 13-kopikalist sisetolli.

18. sajandi algul kehtis Narvas rootsiaegne tariif, millega võeti import- ja eksportkaupadelt 2% tolli, millest 1% oli portooriumi- ja 1% litsenditoll. Narva linnakassasse laekus pool kogutavast portooriumirahast. Vallutanud 1704. aastal Narva, lubasid Vene võimud säilitada senise korra, kuid juba 1724. aastal laiendati Narvale Peterburi sadama tollitariif. Vene võimud laiendasid Narvale järjekindlalt ka järgnevad, 1731. ja 1757. aasta tollitariifid. Seeläbi muutis Vene valitsus Rootsi võimu perioodil Narvas kehtinud tollikorda, eraldades Narva teistest Balti kaubalinnadest. See valitsuse samm oli üks meetmetest Peterburi arengu soodustamiseks ja Narva kaubandusliku konkurentsi mahasurumiseks. Vene tollipoliitika avaldas Narvale teistest Eesti linnadest tunduvalt suuremat mõju. Vene võimud säilitasid siiski Narva õiguse poolele portooriumirahale, kuid seda eraldati teistel põhimõtetel kui varem. 18. sajandil eraldas Narva tolliamet linnale soola-, tubaka- ja alkoholiimpordist ning metsaekspordist saadud portooriumi raha. Seoses metsakaubandusega kasvasid tolli laekumised kiiresti. 1730. aastate algul ületasid eraldised aastas 10 000 rubla piiri. Kui võimud keelasid 1735. aastal ajutiselt metsalangetamise, langes järsult ka poole portooriumi laekumine. Kui metsaraie uuesti lubati, tõusid ka portooriumi laekumised, kuid raiepiirangutega seoses olid need väiksemad kui enne 1735. aastat. Metsaekspordi keelustamise tõttu 1754. aastal vähenesid need veelgi. See kinnitab Narva kaubandusliku tähtsuse vähenemist seoses valitsuse meetmetega linna kaubanduse pärssimiseks ja viitab metsa väljaveo tähtsusele Narva kaubavahetuses. Tariifid, eriti 1724. aastal, kehtestati

kiirustades ja ilma etteteatamiseta, mille tulemusel ei saanud kaupmehed õigeaegselt ette valmistada vajalikku dokumentatsiooni ega muuta kaubalepinguid. Seetõttu lubasid võimud arvukaid erandeid ja tegid kaupmeestele järeleandmisi, asendades kauplemisskeelud ajutiste lubade väljastamisega.

Tabel 8. Narva sadamas kehtinud 1731. aasta tollitariifimäärad.

Kauba nimetus		Tariifimäär	Ühikud	Märkused
Prantsuse vein, (brändi/konjak)		59,75	Aam	
Sool				
Hispaania sool		3,77 $\frac{1}{4}$	Sälitis	
Prantsuse sool		3,40	Sälitis	
Lüneburgi sool		3,31	Sälitis	
Tubakas		1,15 $\frac{1}{2}$	100 naela	
Palgid ja prussid (süldades)	4—5	48	100 tükki	100 hind oli 12 rubla, ühe palgi hind 12 kopikat.
	3—4	40	100 tükki	100 palgi hind oli 10 rubla, ühe hind 10 kopikat.
	2—3	32	100 tükki	100 palgi hind oli 8 rubla, ühe hind 8 kopikat.
	1,5—2	24	100 tükki	100 palgi hind oli 6 rubla, ühe hind 6 kopikat.
Lauad (süldades)	4—5	12	100 tükki	Kuni 2 tolli jämedad lauad; 100 laua hind oli 8 rubla, ühe hind 8 kopikat.
	3—4	10, $\frac{1}{2}$	100 tükki	100 laua hind oli 8 rubla, ühe hind 8 kopikat.
	2—3	9	100 tükki	100 laua hind oli 7 rubla, ühe hind 7 kopikat.
	1,5—2	7 $\frac{1}{2}$	100 tükki	100 laua hind oli 6 rubla, ühe hind 6 kopikat.
	4—5	18	100 tükki	2–8 tolli jämedad lauad
	3—4	15	100 tükki	—
	2—3	12	100 tükki	—
	1,5—2	9	100 tükki	—
Latid		1	100 tükki	
Mastid (tollides)	20	3,75	100 tükki	
	25	9,37 $\frac{1}{2}$	100 tükki	
	30	13,12 $\frac{1}{2}$	100 tükki	

Alus: Zoll-Tarif, 1731; PSZ t. 8, № 5820 (02.08.1731); PSZ. 8, № 6029 (20.04.1732).

ABSTRACT: Customs Policies of the Russian Government in the first half of the Eighteenth Century and their Implementation in Narva

The 18th century in Northern Europe began with a long war that profoundly altered the correlation of forces in the Baltic Sea region. During the war, the Russian authorities carried out large-scale reforms, the objective of which was to modernise the Russian state. The war and the reforms called for large expenditures, and the areas conquered during warfare were treated as a source of revenue, where customs duties could be imposed and collected. The authorities implemented a set of measures to increase state revenues, and the replacement of the old export customs duty system by a new one was among those measures. Russian authorities extended and imposed these reforms on Narva and Vyborg, which were annexed by the Russian state at the time. Though there is a sufficient number of research papers on the 18th century Russian customs duty system, they mainly focus on the subject of either the duty system in general or its implementation in St Petersburg or Arkhangelsk. Less attention has been paid to Narva in this matter. The subject of this article is the examination of the Russian government customs policy in the first half of the 18th century and its implementation in Narva. The causes of the government's customs policy measures will be researched and the changes that took place will be noted. The object of this article is to analyse the formulation and introduction of customs tariffs in the first half of the 18th century and also to clarify how consistently Russian customs duty policy was implemented in Narva. Particular cases in relation to the introduced tariffs will be examined and the consequent steps taken by the government to resolve them will be observed. Also, incoming receivables of the city treasury received from half of the portorium duty in periods when different tariffs were in effect will be discussed and compared. In the course of this research, records preserved in the Estonian National Archives were consulted: i.e., orders from the Russian government to the Narva customs office, and statistical data on customs duty income.

It has become evident from this research that the new customs tariff was introduced in Narva in 1724 because the authorities wished to promote the recently built St Petersburg port, while at the same time hindering competition from Narva in trade. By comparison, hitherto existing tariffs from the era of Swedish rule remained in effect nearly throughout the entire 18th century in other Estonian and Livonian trading cities. The

Russian authorities consistently extended the subsequent tariffs of 1731 and 1757 to Narva. Thereby the Russian government altered the customs system that had been in effect in the era of Swedish rule, setting Narva apart from other Baltic trading cities. In this way, Russian customs policy affected Narva considerably more than any other Baltic trading city, and these alterations influenced the operations of the Narva customs office and the customs duties collected. The tariff of 1724 was by its nature protectionist and therewith high rates were set up.

Depending on the capability of Russian enterprises to supply the state with commodities, the import rate amounted to 37.5, 25 and 12.5 kopecks from a rouble *ad valorem*. At the same time it was necessary to pay customs duties in standard weight thalers at the compulsory exchange rate of 50 kopecks for a thaler. Nonetheless, the actual price of a thaler was higher than the price of a rouble; consequently the real import rate corresponded to 75, 50 and 25 per cent *ad valorem*. The required payment of the duty in thalers stemmed from the Russian government's need for silver. The fact that imported commodities came from the west, where roubles were not in use, also contributed to this requirement.

After the death of Peter I, the government's point of view changed. The ruling circles realised that Russian industry was not yet sufficiently advanced and was unable to completely satisfy the state's needs. Moreover, the privileges granted to entrepreneurs did not always contribute to the development of enterprises because their owners abused the rights they had obtained and produced defective products. Additionally, such measures hindered trade by also depriving Russian consumers of the opportunity to buy essential products. On the whole, this also proved harmful for the state, since it furnished favourable conditions for the development of smuggling. The written petitions of foreign and Russian merchants to the Collegium of Commerce, the Senate and Empress Catherine I show that customs duties rates were too high. Therefore it became a necessity to decrease the tariff rate that had been introduced in 1724. In 1726, the Supreme Privy Council decided to establish a trade committee to improve commerce and work out a new customs tariff. As a result of the committee's activity, the new customs tariff was published in 1731. This tariff considerably reduced the import rate. The previous 75, 50 and 25 per cent import rates were decreased to 20, 10 and 5 per cent, respectively. The first rate was to be levied on commodities that were produced sufficiently in Russia, the second rate was for goods that were produced in relatively small quantities, and the latter rate was for goods that were in short supply in Russia.

The customs tariff of 1731 was in force until 1757, when it was replaced with a new one that was also protectionist, similarly to the tariff of 1724.

During the era of Swedish rule, Narva was granted the right to half of the portorium duty, i.e. the accrued revenue of the port duty. The Russian authorities preserved this privilege of Narva; however, the portorium was allotted according to different principles than before. Thus, in the era of Swedish rule, Narva received half of the portorium from all articles of commerce, whereas under Russian rule, the portorium from only a certain portion of commodities was allotted to the city.

Customs tariffs, particularly in 1724, were implemented in haste, without the respective preliminary notification. As a result, merchants could not prepare the necessary documents or modify contracts in time. For that reason, the authorities admitted numerous exceptions and gave in to merchants, replacing trade prohibitions with temporary permissions.

KEYWORDS: Russia, Customs policies, Narva, Eighteenth century

VADIM SVJATKOVSKI is a PhD student at the University of Tartu, Institute of History and Archaeology. *

* Correspondence: Institute of History and Archaeology, University of Tartu, Jakobi 2, 51004 Tartu, Estonia. E-mail: wadim.swiatkowski@gmail.com